

Geliş Tarihi | Received: 28.02.2022
Kabul Tarihi | Accepted: 26.04.2022
Yayın Tarihi | Published: 30.10.2022

İntihal | Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.
| This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

YETKİSİZLİK, GÖREVSİZLİK VE MERCİ TAYİNİ HALLERİNDE TUTUKLAMA TEDBİRİNE İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME

AN ASSESSMENT OF THE DETENTION MEASURE IN THE CASES OF LACK
OF JURISDICTION, LACK OF COMPETENCE AND DETERMINATION OF
THE COMPETENT COURT

Türker Alptekin*

ÖZ

Ceza muhakemesinde yetki ve görev kuralı önemli bir yer tutmaktadır. Ceza muhakemesinde yoğun bir şekilde uygulanmasa da merci tayini de amaçladığı yargısal fonksiyon yönünden ayrı bir öneme sahiptir. Yargı mercileri, önlerine gelen yetki, görev, merci tayini uyumsuzluklarına ilişkin konularda sadece uyumsuzluk konusunu değerlendirmekte, dosya içerisinde yer alan tutuklama tedbirine yönelik itirazlar, tahliye talepleri, tutukluluğun gözden geçirilmesi hususlarında karar vermekten imtina etmektedirler. Bu nedenle tutuklama tedbirine yönelik talepler hakkında uzun bir süre karar verilmemektedir. Bu durum ise kişi mağduriyetine neden olmakla birlikte ayrıca AİHS ve Anayasada açık bir şekilde düzenlenen kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına da müdahale içermektedir. Bu nedenle, İHEP'te yer alan "Yetkisizlik, Görevsizlik ve Merci Tayini Durumlarında Tutukluluğa İtiraz ve Gözden Geçirmeye İlişkin Uygulamadan Kaynaklı Mağduriyet ve Belirsizliklerin Giderilmesi" hedefi, kişi özgürlüğü ve güvenliğine yapılacak olan haksız müdahaleleri engelleme açısından güçlü bir hukuki güvence getirecektir. Bununla birlikte, İHEP'in bu hedefinin başarıya ulaşabilmesi, konuya ilişkin belirsizliklerin ve oluşabilecek mağduriyetlerin önlenmesi bakımından açıkladığımız görüşler doğrultusunda hukuki önlemler alınması, sorununun çözümü açısından bir başlangıç olabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yetkisizlik, Görevsizlik, Merci tayini, Tutuklama tedbiri, İnsan hakları eylem planı.

* Cumhuriyet Savcısı, İskenderun Adliyesi

0000 0003 3732 9507 turkeralptekin@outlook.com.tr

Bu eser Creative Commons Alıntı-GayriTicari-Türetilemez 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

ABSTRACT

The rule of jurisdiction and competence has a significant role in criminal proceedings. Even though it is not widely applied in criminal proceedings, the indication of appropriate court is also important based on the court's intended judicial role. Only the disputed matters are evaluated by the judicial authorities in applications for jurisdiction, competence, and indication of appropriate court disputes, and judicial authorities refrain from deciding on issues such as objections to the detention order, claims for release, and reviews of detention orders. Therefore, it takes a long time to come to a ruling on claims for the detention order. This situation leads to unjust treatment of individuals as well as interference with their freedom and rights, which is prohibited by the ECHR and the Constitution. Hence, the aim of "Eliminating the Vagueness and Unjust Treatment Arising from the Practice of Appealing and Juridical Review in the Event of Lack of Venue and Competence, and Indication of Appropriate Court" in the Action Plan on Human Rights (APHR) will bring a strong legal assurance against unlawful interference with people's freedom and rights. In addition, enacting legal measures that are consistent with our perspectives in order to avoid vagueness and unjust treatment can be a beginning for accomplishing the APHR's aim and solving the problem.

Keywords: Lack of jurisdiction, Lack of competence, Determination of the competent court, Detention measure, Action Plan on Human Rights.

GİRİŞ

Son yıllarda Türkiye’de siyasi iktidarın gerçekleştirmiş olduğu yargısal reformlar ile insan haklarının ilerlemesi ve gelişmesi, uygulamadan kaynaklı bazı aksaklıklar olmasına rağmen demokrasi açısından ileri bir seviyeye ulaşmıştır. Geçen birkaç yıl içerisinde özellikle yargı alanında 2019 yılında açıklanan “*Yargı Reformu Stratejisi*” ile 2020 yılında ilan edilen “*Yargı Reformu Stratejisi Eylem Planı*” Türkiye’nin insan haklarına verdiği önemi bir kez daha vurgulamıştır¹.

Yine 02.03.2021 tarihinde Cumhurbaşkanı tarafından insan haklarının güçlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla “*İnsan Hakları Eylem Planı*” (İHEP) kamuoyuna açıklanmıştır². Bu açıklamanın ardından İHEP’in içerisinde yer alan amaç ve hedeflerin faaliyete geçirilmesine ilişkin sürelerin yer aldığı uygulama takvimi de 2021 yılı Nisan ayında ilan edilmiştir³.

Bu kapsamda İHEP’te yer alan bazı hedeflerin faaliyete geçirilmesi amacını taşıyan, kamuoyunda dördüncü ve beşinci yargı paketi olarak da bilinen 7331 sayılı *Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun* ile 7343 sayılı *İcra ve İflas Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun*, TBMM tarafından kanunlaştırılmıştır.

Yakın zamanda ise İHEP içerisinde yer alan amaç ve hedeflerin uygulamaya konulması yönünden de yargı reformuna ilişkin yürütme ve yasama çalışmalarına devam edileceği açıklanmıştır.⁴

Çalışma konumuz olan “*Yetkisizlik, Görevsizlik ve Mercî Tayini Durumlarında Tutukluluğa İtiraz ve Gözden Geçirmeye İlişkin Uygulamadan Kaynaklı Mağduriyet ve Belirsizliklerin Giderilmesi*” hedefi İHEP’te “*Kişi Özgürlüğü ve Güvenliğinin Güçlendirilmesi*” amacı içerisinde yer almakta olup, İHEP uygulama takvimine göre bu hedefin Adalet Bakanlığı tarafından üç ay içerisinde faaliyete geçirilmesi planlanmıştır. Ancak yukarıda belirtilen yargı paketlerinde bu hedefe ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiştir.

Bu çalışmada öncelikle ceza muhakemesinde yer alan yetki, görev ve mercî tayini kavramları incelenecektir. Daha sonra bu konuda tutuklama tedbiri açısından belirsizliklerin neler olduğu ve bu belirsizlikler nedeniyle kişi özgürlüğü yönünden nasıl bir mağduriyetin oluşabileceği değerlendirilecektir. Son olarak bu konulara ilişkin çözüm önerilerine yer verilerek sonuç

¹ Türker Alptekin, “İnsan Hakları Eylem Planı Çerçevesinde Uygulamadan Kaynaklı Aksaklıklar Nedeniyle Kişi Özgürlüğünün Kısıtlanmasının Önlenmesine Yönelik Ceza Muhakemesi Hukukunda Yapılması Amaçlanan Düzenlemelere İlişkin İnceleme ve Öneriler”, *Premium E- Journal Of Social Science*, 5 /14 (2021), s. 245. erişim: 14.02.2022.

² Recep Tayyip Erdoğan, “Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan’ın İnsan Hakları Eylem Planı Tanıtım Toplantısı Konuşması”, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 13.01.2022, <https://www.tccb.gov.tr/assets/dosya/2021-03-02-insanhaklari.pdf>; Alptekin, “İnsan Hakları Eylem Planı Çerçevesinde Uygulamadan Kaynaklı Aksaklıklar Nedeniyle Kişi Özgürlüğünün Kısıtlanmasının Önlenmesine Yönelik Ceza Muhakemesi Hukukunda Yapılması Amaçlanan Düzenlemelere İlişkin İnceleme ve Öneriler”, s. 245.

³ Adalet Bakanlığı, “İnsan Hakları Eylem Planı ve Uygulama Takvimi”, Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı, 17.12.2021, <https://inhak.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/insan-haklari-eylem-planı-uygulama-takvimi29042021104227>.

⁴ Abdulhamit Gül, “Bu adli yıla da reform adımlarıyla başlıyoruz”, Anadolu Ajansı, 17.12.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/adalet-bakani-gul-bu-adli-yila-da-reform-adimlariyla-basliyoruz/2352140>.

kısımında konu hakkındaki genel görüşümüz açıklanacaktır. Çalışmamızın bu konuda yapılacak olan yasal düzenlemelere de katkı sağlaması hedeflenmektedir.

I. CEZA MUHALEMESİNDE YETKİ, GÖREV VE MERCİ TAYİNİ KAVRAMLARI

Ceza hukukunda maddi gerçeğe ulaşabilmek amacıyla soruşturma ve kovuşturma evrelerinde yapılması veya yapılmaması gereken usul işlemleri ceza muhakemesi hukukunun ilgi alanına girmektedir. Ceza muhakemesinde yetki ve görev kuralı önemli bir yer tutmaktadır. Ceza muhakemesinde yoğun bir şekilde uygulanmasa da merci tayini de amaçladığı yargısal fonksiyon yönünden ayrı bir öneme sahiptir. Bu nedenle her üç usul işleminin ayrı ayrı incelenmesinin faydalı olacağını düşünmekteyiz.

A. YETKİ KAVRAMI

Yetki; suçun işlendiği yerde bozulan kamu düzeninin yeniden sağlanması, ceza hukukunun genel ve özel önleme amacının etkinliğinin ortaya çıkması, delillerin toplanması, olayın taraflarına ulaşılmasındaki kolaylık nedeniyle etkin ve hızlı bir yargılamanın yapılabilmesi bakımından ceza muhakemesinde önemli bir usul kuralıdır. Yetki kuralları ile ülkenin mahkemeleri arasında yargı çevrelerine coğrafi alan olarak bölünmesi ifade edilmektedir⁵. Yetki, yargılamanın yapılacağı yeri adli yargı sınırı dahilinde belirleyen bir usul işlemidir. Öğretide ise “*yer yönünden yetki*” olarak ifade edilmektedir. Bununla birlikte yetki kuralı kamu düzenine ilişkin sayılmadığından yargılamanın her aşamasında resen dikkate alınmamaktadır⁶.

Ceza yargılamasında yetki CMK'nin 12 vd. maddelerinde düzenlenmiştir. Kural olarak ceza yargılamasında davaya bakma yetkisi suçun işlendiği yer mahkemesine aittir. Bununla birlikte CMK'nin 12. maddesinde suçun teşebbüs aşamasında kalması halinde, kesintisiz suçlarda ve zincirleme suçlarda da yetki konusunda düzenleme yapılmıştır. Suçun teşebbüs aşamasında kalması durumunda son icra hareketinin yapıldığı, kesintisiz suçlarda kesintinin gerçekleştiği ve zincirleme suçlarda son suçun işlendiği yer mahkemesi yetkili olarak kabul edilmiştir.

Yetki konusunda mağdurun bulunduğu yer açısından da düzenleme yapılmıştır. Soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olan hakaret suçunda eserin, mağdurun yerleşim yerinde veya oturduğu yerde dağıtılması durumunda o yer mahkemesinin de yetkili olacağı kabul edilmiştir. Yine mağdurun suçun işlendiği yer dışında tutuklu/hükümlü bulunması durumunda o yer mahkemesinin de yetkili olacağı düzenlenmiştir. Yapılan son yasal değişiklik ile bilişim sistemlerinin, banka veya kredi kurumlarının ya da banka veya kredi kartlarının araç olarak kullanılması suretiyle işlenen suçlarda mağdurun yerleşim yeri mahkemesi de yetkili kılınmıştır. Yine suçun basılı eserle işlenmesi, görsel veya işitsel yayınlarla işlenmesi durumlarında da yetki hususunda düzenlemelere yer verilmiştir.

⁵ Murat Aydın, “Ceza Muhakemesinde Yetki ve Görev Meselesinde Bazı Sorunlara İlişkin Değerlendirmeler”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3 /1 (2013), s. 44; Vahit Bıçak, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2018, s. 255.

⁶ Burcu Baytemir Kontacı vd. *Ceza Muhakemesi Hukuku*, haz., Cumhuriyet Şahin ve Neslihan Göktürk, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021, s. 97; Yargıtay 12 CD, E. 2015/12307, K. 2016/10465, 20.06.2016.

CMK'nin 12. maddesinde yetki hususunda genel kural düzenlenmekte ise de kanun koyucu ceza muhakemesinde bazı durumlarda özel yetki kuralı da getirmiştir. CMK'nin 13 vd. maddelerinde özel yetki durumları düzenlenmiştir. CMK'nin 13. maddesine göre, suçun işlendiği yer belli değilse, şüpheli veya sanığın yakalandığı yer, yakalanmamışsa yerleşim yeri mahkemesi yetkili kabul edilmiştir. Şüpheli veya sanığın Türkiye'de yerleşim yeri yoksa yetkili mahkeme, Türkiye'de en son adresinin bulunduğu yer mahkemesi olarak belirlenmiştir. Yine bu durumlarda da yetkili yerin tespit edilememesi halinde ise ilk usul işleminin yapıldığı yerin yetkili olduğu belirtilerek nihai çözüm hedeflenmiştir.

CMK'nin 14. maddesinde yabancı ülkede işlenen suçlarda yetki, CMK'nin 15. maddesinde deniz, hava ve demiryolu taşıtlarında veya bu taşıtlarla işlenen suçlarda yetki, CMK'nin 16. maddesinde ise bağlantılı suçlarda yetki kuralı düzenlenmiştir⁷.

CMK'nin 17 ve 18. maddelerinde ise kovuşturma evresinde davaya bakma yetkisi konusunda mahkemeler arasındaki yetki sorunları düzenlenmiştir. Birkaç hâkim veya mahkeme arasında olumlu veya olumsuz yetki uyuşmazlığı çıkması durumunda yetkili hâkim veya mahkemeyi ortak yüksek görevli mahkeme belirleyecektir. Yetkisizlik iddiası ilk derece mahkemelerinde duruşmada sorgudan önce, bölge adliye mahkemelerinde incelemenin başlamasından ve duruşmalı işlerde inceleme raporunun okunmasından önce bildirilmelidir. Yetkisizlik iddiasına ilişkin karar, ilk derece mahkemelerinde sanığın sorgusundan önce, bölge adliye mahkemelerinde duruşmasız işlerde incelemenin hemen başlangıcında, duruşmalı işlerde inceleme raporu okunmadan önce verilmelidir. Bu aşamalardan sonra yetkisizlik iddiasında bulunulamayacağı gibi mahkemeler de bu hususta resen karar veremeyeceklerdir. Yetkisizlik kararlarına karşı ise itiraz yoluna gidilebilmesi mümkündür⁸.

⁷ CMK Madde 14: “(1) Yabancı ülkede işlenen ve kanun hükümleri uyarınca Türkiye’de soruşturulması ve kovuşturulması gereken suçlarda yetki, 13’üncü maddenin birinci ve ikinci fıkralarına göre belirlenir. (2) Bununla birlikte Cumhuriyet savcısının, şüphelinin veya sanığın istemi üzerine Yargıtay, suçun işlendiği yere daha yakın olan yer mahkemesine yetki verebilir. (3) Bu gibi suçlarda şüpheli veya sanık Türkiye’de yakalanmamış, yerleşmemiş veya adresi yoksa; yetkili mahkeme, Adalet Bakanının istemi ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının başvurusu üzerine Yargıtay tarafından belirlenir. (4) Yabancı ülkelerde bulunup da diplomatik bağışıklıktan yararlanan Türk kamu görevlilerinin işledikleri suçlardan dolayı yetkili mahkeme Ankara mahkemesidir.”

CMK Madde 15: “(1) Suç, Türk bayrağını taşıma yetkisine sahip olan bir gemide veya böyle bir taşıt Türkiye dışında iken işlenmişse, geminin ilk uğradığı Türk limanında veya bağlama limanında bulunan mahkeme yetkilidir. (2) Türk bayrağını taşıma hakkına sahip olan hava taşıtları ile demiryolu taşıtları hakkında da yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır. (3) Ülke içerisinde deniz, hava veya demiryolu taşıtlarında ya da bu taşıtlarla işlenen suçlarda, bunların ilk ulaştığı yer mahkemesi de yetkilidir. (4) Çevreyi kirletme suçu, yabancı bayrağı taşıyan bir gemi tarafından Türk kara suları dışında işlendiği takdirde, suçun işlendiği yere en yakın veya geminin Türkiye’de ilk uğradığı limanın bulunduğu yer mahkemesi yetkilidir.”

CMK Madde 16: “(1) Yukarıdaki maddelere göre her biri değişik mahkemelerin yetkisi içinde bulunan bağlantılı ceza davaları, yetkili mahkemelerden herhangi birisinde birleştirilerek görülebilir. (2) Bağlantılı ceza davalarının değişik mahkemelerde bakılmasına başlanmış olursa, Cumhuriyet savcılarının istemlerine uygun olmak koşuluyla, mahkemeler arasında oluşacak uyuşma üzerine, bu davaların hepsi veya bir kısmı bu mahkemelerin birinde birleştirilebilir. (3) Uyuşmazsa, Cumhuriyet savcısı veya sanığın istemi üzerine ortak yüksek görevli mahkeme birleştirmeye gerek olup olmadığına ve gerek varsa hangi mahkemede birleştirileceğine karar verir. (4) Birleştirilmiş olan davaların ayrılması da bu suretle olur.”

⁸ Ceza muhakemesinde yetkisizlik, görevsizlik gibi kararlar hükümden önce verilen ara karar niteliğindedir. Ara karar olmaları nedeniyle de bu gibi kararlarda uyuşmazlığın esası hakkında bir değerlendirme yapılmamaktadır ve yargılama bakımından da kesinlik arz etmemektedirler. Kesin bir karar olmadıklarından dolayı da kararı veren hakim veya mahkeme tarafından geri alınabilmeleri mümkündür. Bu tür kararlara karşı CMK'nin 267. maddesi gereği itiraz kanun yoluna gidilebilmektedir. İtiraz yolunda hem maddi hem de hukuksal inceleme yapılmaktadır.

CMK'nin 20 ve 21. maddelerinde ise yetkili olmayan hâkim ve mahkemenin işlemleri ile gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılan işlemler hakkında düzenleme yapılmıştır. Yetkili olmayan hâkim veya mahkemece yapılan işlemler, sadece yetkisizlik nedeniyle hükümsüz sayılmamaktadır. Bir hâkim veya mahkeme, yetkili olmasa bile, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, yargı çevresi içerisinde gerekli işlemleri yapabilecektir.

Soruşturma evresinde ise Cumhuriyet Başsavcılıkları arasındaki yetki uyumsuzluğu sorununun çözümü CMK'nin 161/7. maddesinde düzenlenmiştir. Kanun maddesi ile yetkili savcılığın belirlenmesi hususunda ağır ceza mahkemesi görevli kılınmıştır.

Yukarıda belirttiğimiz kanun maddeleri incelendiğinde, CMK'nin yetki konusunda detaylı bir düzenleme yapmaya çalıştığını söyleyebiliriz.

B. GÖREV KAVRAMI

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yetki dışında ayrıca görev kavramı da önemli bir usul kuralıdır. Ceza yargılamasının hangi mahkemede yapılacağı ve bunun yargılama faaliyetinden önce belirli olması, Anayasa'nın 37. maddesinde yer alan kanuni hâkim güvencesi gibi hususlar görev kavramı ile doğrudan ilgilidir. Görev kavramı, ceza muhakemesinin birinci derece yargılama aşamasında ortaya çıkan bir kavramdır⁹. Görev, yargılamanın yapılacağı yargı merciini belirleyen bir usul işlemidir. Ceza muhakemesinde hâkimin hangi tür ve ağırlıktaki suçlara bakacağını göstermektedir¹⁰. Öğretide görev kavramı “*madde yönünden yetki*” olarak da tanımlanmaktadır¹¹.

1982 Anayasası'nın 142. maddesi ile CMK'nin 3. maddesine göre mahkemelerin görevi kanunla belirlenmektedir. Nitekim mahkemelerin kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin olarak

Kararına itiraz edilen hakim veya mahkeme itirazı yerinde görürse kararını düzeltebilir, yerinde görmezse en çok üç gün içerisinde, itirazı incelemeye yetkili olan mercie gönderir. Kanunda yazılı olan haller saklı kalmak üzere, itiraz hakkında duruşma yapılmaksızın karar verilmektedir. Ancak gerekli görüldüğünde Cumhuriyet savcısı ve sonra müdafî veya vekil dinlenebilir. İtiraz merci tarafından itiraz yerinde görülürse merci aynı zamanda itiraz konusu hakkında da karar verir. İtiraza ilişkin karar en kısa sürede verilmelidir. İtiraz edilmesi kararın yerine getirilmesinin geri bırakılması sonucunu doğurmamakla birlikte kararına itiraz edilen makam veya kararı inceleyecek olan merci, kararın yerine getirilmesinin geri bırakılmasına karar verebilir. İtiraz merci tarafından verilen kararlar ise kesindir. Ancak kanun burada bir istisnai düzenleme getirmiş olup ilk defa merci tarafından verilen tutuklama kararına karşı itiraz yoluna gidilebilmesine imkan tanımıştır. Bununla birlikte görev ve yetki uyumsuzlukları konusunda mahkemeler arasındaki görev ve yetkinin belirlenmesi ortak yüksek görevli mahkeme tarafından kesin olarak belirlenmektedir. Bu karara karşı da itiraz edilememektedir. Ortak yüksek görevli mahkeme tarafından verilen görev kararına ilişkin olarak istinaf ya da temyiz incelemesi sırasında merci kararının hatalı olduğundan bahisle bozma yapılamaz. Ancak istinaf ve Yargıtay incelemesini yaptıktan sonra hükmü bir sebeple bozarsa, dosyayı görevli ve yetkili gördüğü mahkemeye gönderir. Ortak yüksek görevli mahkeme tarafından yetkisizlik iddiası çözüme kavuşturulmuş ise Yargıtay CMK'nin 289/1-d madde hükmüne dayanarak bunu bozma nedeni yapamaz. Yetkisizlik iddiasının mahkemece reddedilmesi durumunda buna karşı itiraz yolu bulunmamakla birlikte istinaf veya temyiz aşamasında bu durum ileri sürülebilir. Bkz. Baytemir Kontacı vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 279 vd.; Bahri Öztürk vd., *Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku*, haz., Bahri Öztürk, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021, s. 472 vd.; Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021, s. 279 vd.; Osman Yaşar ve Cengiz Otacı, *Ceza Muhakemesi Kanunu*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022, s. 109 vd.

⁹ Erdener Yurtcan, *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019, s. 82.

¹⁰ Ahmet Gökcen vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2021, s. 171.

¹¹ Baytemir Kontacı vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 91; Mustafa Özen, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2018, s. 191; Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul: Beta Yayınevi, 2008, s. 508.

5235 sayılı “*Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun*” bulunmaktadır.

CMK’ de ise göreve ilişkin usul kuralları Kanun’un 3 vd. maddelerinde düzenlenmiştir. Görev, kamu düzeninden olup yargılamanın her aşamasında resen dikkate alınmaktadır¹². Bu nedenle, yargılamayı yapan mahkeme görev yönünden yetkili olup olmadığını yargılamanın her aşamasında, yer yönünden yetkili olup olmadığını ise duruşmada sanığın sorgusuna kadar araştırmak zorundadır¹³. Ancak duruşmada suçun hukukî niteliğinin değiştiğinden bahisle görevsizlik kararı verilerek dosya alt dereceli mahkemeye gönderilemeyecektir (CMK 6. md). Bu hususta istisnai bir düzenleme yapılmıştır.

Görev kuralı ile ilgili olarak bir başka istisnai düzenleme de CMK’nin 8 vd. maddelerinde yapılmıştır. Bir kimsenin birden fazla suçtan sanık olması veya bir suçta her ne sıfatla olursa olsun birden fazla sanık bulunması durumunda bağlantı kabul edilerek bağlantılı suçlardan her birinin, değişik mahkemelerin görevine girdiği anlaşılabilirse bunlar hakkında birleştirilmek suretiyle yüksek görevli mahkemede dava açılacağı düzenlenmiştir (CMK 8 ve 9. md). Kanun ayrıca suçun işlenmesinden sonra suçluyu kayırma, suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirme fiillerini de bağlantılı suç olarak saymıştır. Bağlantı kavramı ile ilgili bir diğer düzenleme ise CMK’nin 11. maddesinde yer almaktadır. Kanun maddesinde geniş bağlantı sebebiyle davanın birleştirilmesi düzenlenmiştir¹⁴. Kanun maddeleri incelendiğinde istisnai düzenlemenin amacının yargılamadaki usul ekonomisinin sağlanması olduğu anlaşılmaktadır.

Görev konusunda mahkemeler arasında uyumsuzluk çıktığında, görevli mahkemeyi ortak yüksek görevli mahkeme belirlemektedir (CMK 4. md). İddianamenin kabulünden sonra; işin, davayı gören mahkemenin görevini aştığı veya dışında kaldığı anlaşılırsa, mahkeme bir kararla işi görevli mahkemeye gönderecektir (CMK 5. md). Adli yargı içerisindeki mahkemeler bakımından verilen görevsizlik kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir. Yenilenmesi mümkün olmayanlar dışında, görevli olmayan hâkim veya mahkemece yapılan işlemler ise hükümsüzdür (CMK 7. md). Yani yok hükmündedir ve CMK’nin 289/1-d maddesi gereğince hukuka kesin aykırılık teşkil eder¹⁵. Öte yandan bir mahkeme görevsizlik iddiasını reddederek kendisini görevli kabul edebilir. Bu durumda görevsizlik iddiasının reddi kararının, itirazı kabil olduğu Kanun’da açıkça düzenlenmediğinden itiraz kanun yoluna konu olamayacağı ancak hükümle birlikte incelenebileceği dikkate alınmalıdır¹⁶.

¹² Özen, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 191; Yargıtay 3 CD, E. 2015/32429, K. 2015/36182, 16.12.2015.

¹³ Mesut Bedri Eryılmaz, *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2012, s. 349.

¹⁴ CMK Madde 11 : “(1) Mahkeme, bakmakta olduğu birden çok dava arasında bağlantı görürse, bu bağlantı 8 inci maddede gösterilen türden olmasa bile, birlikte bakmak ve hükmü bağlamak üzere bu davaların birleştirilmesine karar verebilir.”

¹⁵ Fahrettin Demirağ, *Örneklerle Ceza Muhakemesi Hukuku İşlemleri ve Adli Yazışmalar*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021, s. 46.

¹⁶ Süleyman Emre Özdemir, *Ceza Muhakemesinde İtiraz Kanun Yolu*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2018, s. 58.

C. MERCİ TAYİNİ KAVRAMI

Merci tayini (davanın nakli, duruşmanın başka yerde yapılması) ceza yargılamasında yetkinin istisnai bir durumu olarak ortaya çıkmaktadır. Merci tayini CMK'nin 19. maddesinde düzenlenmiştir.

CMK'nin 19. maddesine göre,

“(1) Yetkili hâkim veya mahkeme, hukukî veya fiilî sebeplerle görevini yerine getiremeyecek hâlde bulunursa; yüksek görevli mahkeme, davanın başka yerde bulunan aynı derecede bir mahkemeye nakline karar verir.

(2) Kovuşturmanın görevli ve yetkili olan mahkemenin bulunduğu yerde yapılması kamu güvenliği için tehlikeli olursa, davanın naklini Adalet Bakanı Yargıtay'dan ister.

(3) (Ek: 24/11/2016-6763/21 md.) Mahkeme, fiilî sebepler veya güvenlik gerekçesiyle duruşmanın il sınırları içinde başka bir yerde yapılmasına karar verebilir. Bu karara karşı itiraz yolu açıktır.”

Afet, savaş, olağanüstü hal vb. nedenlerle davanın nakli 2461 sayılı HSYKK'nin 23. maddesinde düzenlenmiş ve bu konuda Adalet Bakanı'na yetki verilmişti. Ancak 6087 sayılı HSKK'de bu konuya ilişkin bir düzenleme yapılmamıştır¹⁷. Her ne kadar bu konuda açık bir yasal düzenleme yapılmamış ise de bu gibi durumlarda fiilî sebep dolayısıyla davanın naklinin yapılabilmesi mümkündür¹⁸.

Ancak yetki kuralından farklı olarak 10.06.1942 gün 26-16 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu Kararı ile Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 09.05.2017 gün ve 2014/469 E. 2017/260 K. sayılı kararlarında vurgulandığı üzere merci tayini kararları kesin olup tekrar değerlendirme konusu yapılamaz¹⁹. Dava kendisine naklolunan makam, nakil sebebi ortadan kalksa dahi davayı geldiği yere gönderemez. Aynı şekilde merci nakil kararını, nakil sebebi ortadan kalksa dahi geri alamaz²⁰.

II. TUTUKLAMAYA İTİRAZ İLE GÖZDEN GEÇİRMEME İLİŞKİN UYGULAMADAN KAYNAKLI BELİRSİZLİKLER

Anayasanın kişi hürriyeti ve güvenliği hakkını düzenleyen 19. maddesinin üçüncü fıkrasında; suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişilerin ancak kaçmalarını, delilleri yok etmelerini veya değiştirmelerini önlemek amacıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hâllerde hâkim kararıyla tutuklanabilecekleri düzenlenmiştir²¹.

Anayasada yer alan bu amir hüküm doğrultusunda CMK'nin 100 vd. maddelerinde de tutuklama tedbirine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

¹⁷ Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2020, s. 558.

¹⁸ Gökçen vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 191. Bu görüşten farklı olarak Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 41/1-a maddesinde yer alan hükmün kıyasen bu durumda uygulanabileceği, yangın, yer sarsıntısı, su baskını, toprak kayması gibi afet hallerinde davanın nakil işlemini yapacak olanın Adalet Bakanlığı olacağı ileri sürülmektedir. Bkz. Öztürk vd., *Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 146.

¹⁹ Yargıtay 11 CD, E. 2021/33399, K. 2021/6512, 15.09.2021.

²⁰ Yenisey ve Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 282.

²¹ Türker Alptekin ve Mehmet Kahraman, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama Tedbiri*, Ankara: Detay Yayıncılık, 2020, s. 56.

Ancak tutuklama tedbirine ilişkin itirazlarda, salıverilme istemlerinde veya tutukluluğun gözden geçirilmesi gibi usul işlemlerinin yanında ayrıca yetki, görev ve mercî tayinine ilişkin uyumsuzluk çıkması durumunda, tutuklama tedbiri yönünden nasıl bir uygulama yapılacağına ilişkin CMK'de açık bir düzenleme yapılmamıştır.

Ceza muhakemesinde yetkisizlik, görevsizlik veya mercî tayinine ilişkin kararlar usule ilişkin hükümlerdir. Bu hususlarda yargılama sırasında bir karar verilse dahi verilen kararlar ceza yargılamasında maddi gerçeği ortaya çıkarmaya yönelik içerik ihtiva etmemektedirler. Ancak bu kararlar sonuç itibarıyla ceza yargılamasının ilerlemesini engelleyebilmekte, taraflar yönünden mağduriyete neden olabilmekte ve yargılama sürelerini uzatabilmektedirler.

Özellikle tutuklama tedbiri uygulanan soruşturmalarda veya kovuşturmalarda muhakemenin nerede ve hangi mahkemede yapılacağı hususlarında tereddüt olması halinde tutuklama tedbirine ilişkin usul hükümlerinin nasıl uygulanacağı konusunda yargı uygulamalarında tam bir görüş birliği bulunmamaktadır.

Yargı mercileri; önlere gelen yetki, görev, mercî tayini uyumsuzluklarına ilişkin konularda sadece uyumsuzluk konusunu değerlendirmekte, dosya içerisinde yer alan tutuklama tedbirine yönelik itirazlar, tahliye talepleri, tutukluluğun gözden geçirilmesi hususlarında karar vermektan imtina etmektedirler. Bu nedenle tutuklama tedbirine yönelik talepler hakkında uzun bir süre karar verilmemektedir. Bu durum ise kişi mağduriyetine neden olmakla birlikte ayrıca AİHS ve Anayasada açık bir şekilde düzenlenen kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına da müdahale içermektedir.

AİHS'in 5/4. maddesine göre,

“Yakalama veya tutulma yoluyla özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, tutulma işleminin yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar verilmesi ve eğer tutulma yasaya aykırı ise, serbest bırakılması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir”.

Sözleşmedeki düzenlemeye benzer bir hüküm de Anayasa'nın 19/8. maddesinde yer almaktadır. Maddeye göre,

“Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciiine başvurma hakkına sahiptir”.

Yukarıda yer alan hükümler birlikte değerlendirildiğinde, özgürlüğü kısıtlanan kimsenin durumu hakkında kısa bir süre içinde yargı mercilerince karar verilmesi gerektiği açık bir şekilde ifade edilmiştir²².

AİHM'e göre Sözleşme'nin 5. maddesinin (4) numaralı fıkrası anlamında özgürlük kısıtlamasının kanuna uygunluğuna yönelik itirazı inceleme süresi, yetkili mercilere başvuru yapılması ile başlamakta ve başvuruya ilişkin olarak verilen kararın başvuruya veya temsilcisine

²² AYM, Firas Aslan ve Hebat Aslan Başvurusu, B. No: 2012/1158, 21.11.2013, p. 66. AİHM, tahliye talebi konusunda yapılan başvuruların incelenmesinin yeni yıl, noel gibi uzun süreli tatiller içerisinde olmasını da tutukluluğa ilişkin başvuruların incelenmesi geciktirmek için geçerli bir mazeret olarak görmemektedir. Bkz. AİHM, Khodorovskiy ve Lebedev / Rusya Davası, B. No: 11082/06 – 13772/05, 25.10.2013, p. 523.

bildirilmesi ile sona ermektedir²³. Aynı şekilde Anayasa Mahkemesi de AİHM'in bu görüşünü benimsemektedir²⁴.

AİHM, başvurunun tutukluluğa itirazının on yedi günde karara bağlanmasını²⁵, salı-verilme talebinin yirmi üç gün sonra karara bağlanmasını²⁶, başvurunun tutuklamaya itirazının yirmi altı gün sonra karara bağlanmasını²⁷ yine tutukluluğa itirazın kırk bir gün sonra incelenmesini²⁸ AİHS'in 5/4. maddesinde yer alan "*süratle yargı kararının verilmesi gereği*"ne aykırı olarak değerlendirmiş ve anılan fıkranın ihlal edildiğine karar vermiştir²⁹.

Bununla birlikte AİHM, tutukluluk incelemelerinde yedi, sekiz, on, on altı, yirmi gün gibi süreleri ise makul süre olarak kabul etmektedir³⁰. Yine temyiz incelemesinde de on, on bir gün gibi süreleri inceleme bakımından makul süreler olarak değerlendirmiştir³¹.

Anayasa Mahkemesi de AİHM ile benzer hukuki görüşü benimsemiştir. Anayasa Mahkemesi; tutukluluğa itirazın, itirazda bulunulduktan otuz yedi gün sonra karara bağlanmasını ve bu kararın da tutukluya kırk bir gün sonra bildirilmesini Anayasa'nın 19/8. maddesi ile düzenlenen "*kısa sürede*" karar verilmesi zorunluluğuna aykırı bulmuştur³².

Anayasa Mahkemesi başka bir kararında ise tutukluluğa itiraz incelemesinin yapıldığı 03/07/2012 tarihinden tutuklunun mahkemeye çıkarıldığı 20/11/2012 tarihine kadar (4 ay 17 gün) CMK'nin 108/3. maddesi uyarınca mahkemece bir karar verilmemesini, yine başvurunun tahliye talebine ilişkin bir karar verilmemesini Anayasa'nın 19/7. ile 19/8. maddesine aykırı bulmuştur³³. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi, vermiş olduğu diğer kararlarında ise CMK'nin 108/3. maddesi uyarınca mahkemece resen yapılan incelemelerin duruşmasız yapılmasına ve çelişmeli yargılama ilkesine uyulmadığına ilişkin iddiaların Anayasa'nın 19/8. maddesi kapsamında değerlendirilemeyeceğini belirterek bu tür başvuruları konu bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez bulmuştur³⁴.

²³ AİHM Singh / Çek Cumhuriyeti Davası, B. No: 60538/00, 25.01.2005, p. 74.

²⁴ AYM, H.G. Başvurusu, B. No: 2017/14716, 29.05.2019, p. 35.

²⁵ AİHM, Kadem / Malta Davası, B. No: 55263/00, 09.04.2003, p. 43-45.

²⁶ AİHM, Rehbock / Slovenya Davası, B. No: 29462/95, 28.11.2000, p. 85- 86.

²⁷ AİHM, Khodorkovskiy ve Lebedev / Rusya Davası, B. No: 11082/06 – 13772/05, 25.10.2013, p. 522-524.

²⁸ AİHM, Şevk/Türkiye Davası, B. No: 4528/02, 11/4/2006, p. 40.

²⁹ AİHM'in tutukluluk incelemelerinin yargı mercilerince 14 gün ile 59 gün arasında değişen sürelerde yapılması nedeniyle AİHS'in 5/4. maddesinin ihlal edildiğine ilişkin vermiş olduğu diğer kararları için Bkz. AİHM, O.P. / Moldova Davası, B. No: 33418/17, 26.10.2021, p. 48-49; Hasselbaink / Hollanda Davası, B. No: 73329/16, 09.05.2021, p. 84-87; Barabanov / Rusya Davası, B. No: 4966/13- 5550/15, 02.07.2018, p. 55-59; Zubkov vd. / Rusya Davası, B. No: 29431/05, 05.03.2018, p. 146-149; Sarban / Moldova Davası, B. No: 3456/05, 04.01.2006, p. 120; Kuptsov ve Kuptsova / Rusya Davası, B. No: 6110/03, 03.06.2011, p. 107-108; Butusov / Rusya Davası, B. No: 7923/04, 22.03.2010, p. 32-35; Pichugin / Rusya Davası, B. No: 38623/03, 18.03.2013, p. 154-156.

³⁰ AİHM, Zuyev / Rusya Davası, B. No:16262/05, 19.05.2013, p. 95-96; Yordanov / Bulgaristan Davası, B. No: 56856/00, 10.11.2006, p. 69; Letellier / Fransa Davası, B. No: 12369/86, 26.06.1991, p. 54-57.

³¹ AİHM, Yudayev / Rusya Davası, B. No: 40258/03, 15.04.2009, p. 84-87.

³² AYM, Ulaş Kaya ve Adnan Ataman Başvurusu, B. No: 2013/4128, 18.11.2015, p. 75.

³³ AYM, Emrah Oğuz Başvurusu, B. No: 2013/1755, 25.03.2015, p. 47-56.

³⁴ AYM, Faik Özgür Erol vd. Başvurusu, B. No: 2013/6160, 02.12.2015, p. 23-25; Firas Aslan ve Hebat Aslan Başvurusu, B. No: 2012/1158, 21.11.2013, p. 32; Hanefi Avcı Başvurusu, B. No: 2013/2814, 18.06.2014, p. 39-40; C.Ö. Başvurusu, B. No: 2018/21788, 11.03.2021, p. 53-56; F. A. Başvurusu, B. No: 2017/38209, 11.09.2019, p. 57-60. Ayrıca öğretilde CMK'nin 108/3. maddesinde yer alan otuzar günlük aralıklarla tutukluluğun gözden

Ancak OHAL dönemi içerisinde olan tutuklama tedbirine yönelik incelemelerde ise otuz dokuz³⁵, kırk dört gün³⁶ gibi süreleri de makul olarak kabul etmiştir. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi, tutukluluk incelemelerinde dokuz³⁷, on dört³⁸ ve on altı gün³⁹ gibi süreleri ise makul süre olarak değerlendirmektedir.

AİHM, Türk Anayasa Mahkemesi'nin tutukluluğun hukuka uygunluğunun incelenmesi için yapılan bireysel başvuruları "*hızlı bir şekilde*" inceleme yükümlülüğüne uymayarak Sözleşme'nin 5/4. maddesi ihlal ettiği iddialarını da değerlendirmiştir.

AİHM, tutukluluğun hukuka uygunluğunun incelenmesinde geçen sürelerin uzunluğunu kabul etmekle birlikte Anayasa Mahkemesinin iş yükü, olağanüstü hal ilanı, davanın kendi özel koşulları dikkate alındığında bu sürelerin AİHM'in 5/4. maddesini ihlal etmediğine karar vermiştir⁴⁰.

Anayasa'nın 19/8. maddesi, özgürlüğü kısıtlanan kişi yönünden yalnızca yetkili yargı merciinin kısa sürede karar vermesini değil muhakemedeki diğer usul işlemlerinin de kanuna uygun olarak yerine getirilmesini kapsamaktadır.

Anayasa Mahkemesi, hükmen tutuklu bulunan kimse hakkında mahkeme tarafından gerekçeli kararın yasal süresi içerisinde yazılmayarak başvuru hakkının engellenmesini ve bu nedenle başvuru hakkının özgürlükten yoksun bırakılmasına ilişkin itirazının ve salıverilme talebinin temyiz merciince incelenmemesini Anayasa'nın 19/8. maddesine aykırı bulmuştur⁴¹. Başka bir kararında ise başvuru hakkının tutukluluk durumunun gözden geçirilmesine ve tahliye talebine ilişkin yargılama sırasında hiç karar verilmemesini de hak ihlali olarak değerlendirmiştir⁴².

Bu nedenle, yargı mercilerince kişilerin serbest kalma taleplerinin en kısa sürede değerlendirilmesi, muhakemedeki usul işlemlerinin tam olarak yerine getirilmesi gerekirken yargı mercileri arasında vuku bulan muhakemenin nerede veya hangi mahkemece yapılacağı

---

geçirilmesi zorunluluğunun yalnızca ilk derece mahkemesinde söz konusu olduğu, istinaf ve temyiz muhakemesi için böyle bir zorunluluğun bulunmadığı da ileri sürülmüştür. Bkz. Mustafa Artuç, *Pratik Ceza Muhakemesi Kanunu*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2019, s. 417. Aşkın ise, bölge adliye mahkemesinin herhangi bir talep olmasa bile sanığın tutukluluk halini otuzar günlük sürelerle re'sen inceleyeceğini, bunu dosyanın esasına ilişkin olarak değil, tutukluluğun şekli şartlarıyla sınırlı olarak yapacağı görüşündedir. Bkz. Uğur Aşkın, "Bölge Adliye Mahkemelerinin Tutuklama Kararı Verme Yetkisi", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 13/49 (2022), s. 656. Birtek ise, ilk derece mahkemesince son kararlar birlikte sanığın tutuklanmasına veya tutukluluğun devamına karar verilmiş ise bu kararlar birlikte artık sanık "hüküm özlü/ hükmen tutuklu" hale geldiğinden CMK'nin 108/3 hükmü kapsamında tutukluluğun her halükarda en geç otuz gün içinde gözden geçirilmesine gerek olmadığını ancak bölge adliye mahkemesince duruşma açılarak davanın yeniden görülmesine karar verilmiş ise sanık "hüküm özlü" olmaktan çıkacağından ve yeni bir öğrenme yargılaması yapılacağından CMK'nin 108/3. maddesi kapsamındaki tutukluluğun gözden geçirilmesi işleminin yapılması gerekeceğini ileri sürmüştür. Bkz. Fatih Birtek, *Ceza Muhakemesinde İstinaf*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2019, s. 261 vd.

³⁵ AYM, Ali Kavlak Başvurusu, B. No: 2016/8018, 10.12.2019, p. 154.

³⁶ AYM, H.G. Başvurusu, B. No: 2017/14716, 29.05.2019, p. 75.

³⁷ AYM Edat Yücel Seyhan Başvurusu, B. No: , 2016/16204, 26.09.2019, p. 119.

³⁸ AYM, Nursel Aydoğan Başvurusu, B. No: 2016/35718 , 30.10.2018, p. 112-114.

³⁹ AYM, Ali Kavlak Başvurusu, B. No: 2016/8018, 10.12.2019, p. 150.

⁴⁰ AİHM, Ahmet Hüsrev Altan / Türkiye Davası, B. No: 13252/17, 13.07.2021, p. 182-183; Ilıcak / Türkiye Davası, B. No: 1210/17, 14.12.2021, p. 172-175.

⁴¹ AYM, Mehmet İlker Başbuğ Başvurusu, B. No: 2014/912, 06.03.2014, p. 86; Yalçın Küçük Başvurusu, B. No: 2014/3233, 01.06.2016, p. 59; Mehmet Deniz Yıldırım Başvurusu, B. No: 2014/1481, 01.06.2016, p. 57-59.

⁴² AYM, Emrah Oğuz Başvurusu, B. No: 2013/1755, 25.03.2015, p. 47-56.

hususlarına ilişkin usul uyumsuzluklarının çözümüne öncelik verilmesi yerinde bir tercih ve uygulama değildir.

AİHM de tutukluluğun incelenmesi ile ilgili bir kararında, ilk derece mahkemesinden istinaf mahkemesine dava dosyasının gönderilmesi konusunda iç hukukun herhangi bir sınırlama getirmediği iddiasını kabul etmeyerek üye ülkelerin AİHS'in 5/4. maddesinin gereklerine uymasını sağlayacak şekilde yargı sistemini düzenlemekle görevli olduklarını ifade etmiştir⁴³.

III. TUTUKLAMAYA İTİRAZ İLE GÖZDEN GEÇİRMeye İLİŞKİN UYGULAMADAN KAYNAKLI BELİRSİZLİKLERE İLİŞKİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yukarıda açıklanan genel bilgiler ve yargı kararları doğrultusunda, tutuklama tedbirine ilişkin yargı uygulamalarından kaynaklı olabilecek belirsizliklerin ve mağduriyetlerin genel olarak usule ve zamana riayetsizlik ile yasal belirsizlikten kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte konu hakkında yapılacak olan incelemenin ve değerlendirmenin; yetkisizlik, görevsizlik, merci tayini yönlerinden olmak üzere ayrı ayrı ele alınması daha yararlı olacaktır.

A. YETKİ UYUŞMAZLIĞINDAN KAYNAKLI BELİRSİZLİKLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yargı uygulamalarında yetki uyumsuzluğundan kaynaklı belirsizlikler, soruşturma ve kovuşturma evresinde farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle yetki uyumsuzluğundan kaynaklı belirsizlikler ve bunlara yönelik çözüm önerileri, soruşturma evresi ve kovuşturma evresi olmak üzere ikiye ayrılarak incelenecektir.

1. Soruşturma Evresinde Yetki Uyuşmazlığı

Bilindiği üzere soruşturma evresi, kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evreyi kapsamaktadır. Cumhuriyet savcısı suç şüphesini öğrenmesinden itibaren soruşturma işlemlerine başlayarak en kısa sürede etkin bir soruşturma yapmakla görevlidir. Bir soruşturma yürüten Cumhuriyet savcısının soruşturma işlemlerine başladığı zaman bakacağı ön usul işlemlerinden birisi de soruşturmaya konu olayda yetkili olup olmadığıdır.

Cumhuriyet savcısı soruşturma konusu olayda yetkili olmadığını düşündüğü takdirde soruşturma dosyasını, gerekçesini açıklamak suretiyle yetkisizlik kararı ile yetkili olduğunu düşündüğü yer Cumhuriyet Başsavcılığına gönderecektir. Soruşturma dosyası kendisine gönderilen yer Cumhuriyet savcısı da soruşturmaya konu olay hakkında yetkili olmadığına karar vermesi durumunda, soruşturma dosyasını yetkili olduğunu düşündüğü yer Cumhuriyet Başsavcılığına gönderecektir. Burada Cumhuriyet savcısı, soruşturma dosyasını kendisine gönderen yer Cumhuriyet Başsavcılığına yetkisizlik kararı ile gönderebileceği gibi farklı bir yer Cumhuriyet Başsavcılığına da soruşturma dosyasını yetkisizlik kararı ile gönderebilir. Bu durumda ise Cumhuriyet Başsavcılıkları arasında yetki uyumsuzluğu ortaya çıkmaktadır.

⁴³ AİHM, Butusov / Rusya Dosyası, B. No: 7923/04, 22.03.2010, p. 32-34.

Cumhuriyet Başsavcılıkları arasındaki yetki uyuşmazlığının çözümü ise daha önce de açıklandığı üzere CMK'nin 161/7. maddesine göre belirlenmektedir.

CMK'nin 161/7. maddesine göre,

“Yetkisizlik kararı ile gelen bir soruşturmada Cumhuriyet Savcısı, kendisinin de yetkisiz olduğu kanaatine varırsa yetkisizlik kararı verir ve yetkili savcılığın belirlenmesi için soruşturma dosyasını, yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesine en yakın ağır ceza mahkemesine gönderir. Mahkemece bu konuda verilen karar kesindir”.

Uygulamada tutuklu iş olan bir soruşturma dosyasında Cumhuriyet savcısı tarafından başka bir yer Cumhuriyet Başsavcılığına yetkisizlik kararı verilmesi düşünüldüğü takdirde öncelikle tutuklunun salıverilme talebi (CMK 104 md) ile tutukluluğun gözden geçirilmesine (CMK 108) ilişkin işlemler yapılmakta, tutukluluğa itiraz (CMK 101/5 md) var ise itiraza ilişkin usul işlemleri yerine getirilmektedir. Bu işlemlerin tamamlanmasından sonra ise yetkisizlik kararı verilerek soruşturma dosyası ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmektedir.

Soruşturma dosyası kendisine gelen Cumhuriyet Başsavcılığı, soruşturma dosyasını Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) sistemi üzerinden kayıt altına aldığı andan itibaren soruşturma dosyası üzerinde yetkili olduğundan dolayı tutukluluğun gözden geçirilmesi, tutukluluğa itiraza ilişkin işlemler de dahil olmak üzere soruşturma dosyası üzerinde her türlü soruşturma işlemlerini yapabilecektir. Kendisinin de soruşturma konusunda yetkisiz olduğunu düşündüğü takdirde ise karşı yetkisizlik kararı vererek yetkili Cumhuriyet Başsavcılığının belirlenmesi amacıyla soruşturma dosyasını yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesine en yakın ağır ceza mahkemesine gönderecektir. Bu hususta CMK'nin 161/7. maddesi uygulanacak olup bu maddeye aykırı olarak yetkisizlik kararı sonrasında soruşturma dosyasının en yakın ağır ceza mahkemesine gönderilmeyerek tekrar karşı yetkisizlik kararı verilmesine yönelik usul işlemi ise hukuken geçersiz olacaktır⁴⁴.

Ağır ceza mahkemesinin yetki uyuşmazlığı konusunda karar verinceye kadarki süre içerisinde tutukluluğun gözden geçirilmesi, salıverilme istemi ile tutukluluğa itiraz konusunda usul işlemleri nasıl yapılacaktır?

CMK'nin 161/7. maddesine bakıldığında ağır ceza mahkemesi sadece yetki uyuşmazlığını çözmekle görevlendirilmiştir. Bu nedenle ağır ceza mahkemesinin yetki tespiti dışında ayrıca soruşturmaya yönelik işlemler hakkında da karar alması mümkün görünmemektedir. Bu konuda da yasal değişiklik yapılarak ağır ceza mahkemesine ek görev verilmesinin de faydalı olmayacağını düşünmekteyiz.

Kanaatimizce bu durumda iki farklı çözüm önerisi getirilebilir. Bunlardan birincisi CMK'nin 20 ve 21. maddeleri dikkate alınarak uygulama yapılmasıdır.

⁴⁴ “...Tekirdağ Cumhuriyet Başsavcılığı kendisine yetkisizlik kararı ile gelen dosyayı kendisi de yetkisizlik kararı verdikten sonra, yetki hususunda karar vermesi gereken en yakın Ağır Ceza merkezi olan Çorlu Ağır Ceza merkezine göndermesi gerekirken, dosyanın tekrardan Küçükçekmece Cumhuriyet Başsavcılığına 10/01/2017 tarihli ve 2016/575 soruşturma, 2017/45 sayılı yetkisizlik kararı ile gönderildiği, Tekirdağ Cumhuriyet Başsavcılığınca verilen 10/01/2017 tarihli yetkisizlik kararından sonra verilen yetkisizlik kararının hukuken geçersiz ve yok hükmünde olduğu...” Yargıtay 5 CD, E. 2021/1847, K. 2021/2049, 22.04.2021.

CMK'nin 20 ve 21. maddelerine göre,

“Madde 20 - (1) Yetkili olmayan hâkim veya mahkemece yapılan işlemler, sadece yetkisizlik nedeniyle hükümsüz sayılmaz.

Madde 21 - (1) Bir hâkim veya mahkeme, yetkili olmasa bile, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, yargı çevresi içerisinde gerekli işlemleri yapar.”

Her iki kanun maddesi birlikte değerlendirildiğinde, yetkili olmayan yargı makamının yapacağı işlemlerin sadece yetkisizlik nedeniyle geçersiz olamayacağı ve gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde de yargı makamı yetkili olmasa bile gerekli işlemleri yapabileceği açık bir şekilde ifade edilmiştir. Gecikmesinde sakınca bulunan hal kavramı Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği'nin 4. maddesinde tanımlanmış olup yönetmelik maddesi incelendiğinde, “...*derhâl işlem yapılmadığı takdirde suçun iz, eser, emare ve delillerinin kaybolması veya şüphelinin kaçması veya kimliğinin tespit edilememesi ihtimâlinin ortaya çıkması...*” gibi örnekleme ile tanım yapıldığı görülmektedir⁴⁵.

Tutuklama tedbiri ile anayasal bir hak olan kişi özgürlüğüne müdahale edildiğinden, tutuklama tedbirine yönelik işlemlerin de gecikmesinde sakınca bulunan hal kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini söyleyebiliriz. Bu nedenle, soruşturma dosyasında en son yetkili olan Cumhuriyet Başsavcılığının bu konudaki talepleri ve usul işlemlerini sonuçlandırmaya yönelik soruşturma faaliyetlerini yerine getirmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Ancak bu görüşümüzün mevcut kanun maddelerinin hukuki yorumunu içerdiğinden dolayı yargı mercilerince uygulanıp uygulanmayacağı, öğretide ise kabul görüp görmeyeceği zaman içerisinde neticelenecektir.

Bununla birlikte, CMK'nin 161/7. maddesi gereğince yetki uyuşmazlığını çözecek olan ağır ceza mahkemesinin soruşturma dosyasını incelemesi uzun bir süre alacaksa bu konuda mağduriyet yaşanmaması ve kişi özgürlüğüne yönelik bir müdahale olmaması açısından tutuklama tedbirine konu talep ve işlemlerin sonuçlandırılması yönünden, soruşturma dosyasını kendisine gönderen Cumhuriyet Başsavcılığına geri göndererek tutuklama tedbirine yönelik işlemlerin yapılmasını sağlamalı, daha sonra ise soruşturma dosyasının yeniden kendisine gönderilmesini isteyerek yetki uyuşmazlığını en kısa sürede sonuçlandırmalıdır.

Aksi halde CMK'nin 108. maddesine aykırı davranılarak kişi özgürlüğüne haksız bir müdahalede bulunulmuş olunacaktır. Yine şüphelinin tutuklama kararına itiraz etmesi, tahliye talebinde bulunması durumunda bu itirazın ve talebin de en kısa sürede karara bağlanması açısından yetki uyuşmazlığının ivedi olarak çözülmesi, buna imkan bulunmadığı takdirde ise daha önce de açıkladığımız üzere tutuklamaya itiraz veya tahliye talebi konusunda karar alınmak üzere soruşturma dosyasının ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilerek gerekli usul işlemlerinin yapılmasının kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı açısından zorunlu olduğunu düşünmekteyiz.

Kanaatimizce soruşturma dosyasında tutuklama tedbirine yönelik itiraz veya tutukluluğun gözden geçirilmesi gibi konulara ilişkin karar verilebilmesi için ağır ceza mahkemesinin yetki uyuşmazlığını ortadan kaldırmasını beklemek doğru bir uygulama değildir.

⁴⁵ Gökhan Taneri, *Ceza Muhakemesi Kanunu El Kitabı*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2020, s. 92.

Bu hususta önerebileceğimiz ikinci çözüm önerisi ise uygulamadaki tereddütlerin giderilmesi ve uygulama birliği açısından yasal düzenleme yapılmasıdır. Özellikle CMK'nin 161/7. maddesinin yeniden düzenlenerek, tutuklama tedbirine ilişkin verilecek kararlarda, ağır ceza mahkemesince yetki uyuşmazlığı konusunda bir karar verilinceye kadar son yetkisizlik kararı veren Cumhuriyet Başsavcılığının bulunduğu yer hakimliğinin/mahkemesinin yetkili olduğuna ve buna ilişkin kararların ve incelemelerin de UYAP sistemi üzerinden yapılabileceğine ilişkin bir yasa değişikliği, sorunun çözümü açısından yeterli olacaktır. Yasa değişikliğine ilişkin görüşümüz bu olmakla birlikte kanun koyucunun bu yasal değişikliği tutuklama tedbirinin düzenlendiği kanun maddeleri içerisinde yapması da ihtimal dahilindedir.

Nitekim buna benzer bir usul düzenlemesi 7242 sayılı yasa ile CMK'nin 109. maddesinde bulunan adli kontrol tedbirine eklenmiştir⁴⁶. Bu nedenle soruşturma dosyasında ortaya çıkan yetki uyuşmazlığında yukarıda açıkladığımız görüş doğrultusunda usul işlemlerinin yapılması yerinde bir uygulama olacaktır.

2. Kovuşturma Evresinde Yetki Uyuşmazlığı

Ceza Muhakemesi Kanunu'na göre kovuşturma evresi, iddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi kapsamaktadır. Mahkeme iddianamenin kabulü ile birlikte kovuşturma işlemlerine başlayarak en kısa sürede etkin bir muhakeme yapmakla görevlidir. Mahkemenin kovuşturma işlemlerine başladığı zaman bakacağı ön usul işlemlerinden birisi de kovuşturmayla ilgili olarak yetkili olup olmadığıdır.

Mahkeme, muhakeme yönünden kendisinin yetkili olmadığını düşündüğü takdirde yetkisizlik kararı vererek ceza dosyasını yetkili olduğu düşünülen yer mahkemesine gönderecektir. Yetkisizlik kararı ile ceza dosyası kendisine gönderilen mahkeme de muhakeme yönünden kendisinin yetkisiz olduğunu düşünüyorsa, yetkisizlik kararı vererek yetki uyuşmazlığının çözümü için ceza dosyasını ortak yüksek görevli mahkemeye gönderecektir. Ortak yüksek görevli mahkeme ise hukuki duruma göre Bölge Adliye Mahkemesi veya Yargıtay'dır.

Uygulamada tutuklu iş olan bir ceza dosyasında mahkeme, başka bir yerde bulunan mahkemeye yetkisizlik kararı vermeyi düşündüğü takdirde öncelikle tutuklunun salıverilme talebi (CMK 104 md) ile tutukluluğun gözden geçirilmesine (CMK 108) ilişkin işlemleri yapmakta, tutukluluğa itiraz (CMK 101/5 md) var ise itiraza ilişkin usul işlemleri yerine getirmektedir. Bu işlemlerin tamamlanmasından sonra ise yetkisizlik kararı verilerek ceza dosyası ilgili mahkemeye gönderilmektedir.

Ceza dosyası kendisine gelen mahkeme, ceza dosyasını UYAP sistemi üzerinden kayıt altına aldığı andan itibaren ceza dosyası üzerinde yetkili olduğundan dolayı tutukluluğun gözden geçirilmesi, tutukluluğa itiraza ilişkin işlemler de dahil olmak üzere ceza dosyası üzerinde

⁴⁶ CMK'nin 109/4. maddesi: Maruz kaldığı ağır bir hastalık veya engellilik nedeniyle ceza infaz kurumu koşullarında hayatını yalnız idame ettiremediği 13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 16. maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca tespit edilen şüpheli ile gebe olan veya doğurduğu tarihten itibaren altı ay geçmemiş bulunan kadın şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilebilir. Hakkında mahkûmiyet hükmü verilmiş ve bu hükmü ilgili olarak istinaf veya temyiz kanun yoluna başvurulmuş olması hâlinde, UYAP kayıtlarını incelemek suretiyle hükmü veren ilk derece mahkemesi de adli kontrol kararı verebilir.

her türlü kovuşturma işlemlerini yapabilecektir. Kendisinin de kovuşturma konusunda yetkisiz olduğunu düşündüğü takdirde ise karşı yetkisizlik kararı vererek yetkili mahkemenin belirlenmesi amacıyla ceza dosyasını ilgisine göre Bölge Adliye Mahkemesine veya Yargıtay'a gönderecektir.

Bölge Adliye Mahkemesinin veya Yargıtay'ın yetki uyuşmazlığı konusunda karar verinceye kadarki süre içerisinde tutukluluğun gözden geçirilmesi, salıverilme istemi ile tutukluluğa itiraz konusunda usul işlemleri nasıl yapılacaktır?

Yüksek yargı kararları incelendiğinde, kovuşturma evresinde yetki uyuşmazlığına ilişkin yargı uygulamalarında genel olarak tutuklama tedbirine konu usul işlemlerine ilişkin inceleme ve karar verilmemekte, buna ilişkin talep ve işlemlerin mahallinde değerlendirilmesi yolu tercih edilmektedir.

Yargıtay, yetki uyuşmazlığına konu olan bir kararında,⁴⁷

“...tutuklu sanık A. S. müdafii Av. M. E.'nin 19/12/2014, 22/12/2014 tarihli ve tutuklu sanık A. P.'nin 11/12/2014 tarihli tutukluluğun devamına ilişkin vaki itirazları ile sanık M. Ö.'nün tahliye talebinin mahallinde değerlendirilmesine...”

şeklinde karar vererek tutukluluğa ilişkin itiraz ve tahliye talebini değerlendirmeyerek bu talep ve itirazın mahal mahkemesinde değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Ancak Yargıtay kararı incelendiğinde, sanıkların tutukluluk hallerinin devamına ilişkin karara itirazlarının bir ay yedi gün ile bir ay on beş gün arasında incelenmediği anlaşılmaktadır. Bu sürelerin, yetki uyuşmazlığının tespiti sonrası dava dosyasının posta yolu ile ilgili mahkemesine gönderilmesi nedeniyle daha da uzun olacağını söyleyebiliriz.

Yargıtay, başka bir yetki uyuşmazlığına ilişkin yapmış olduğu incelemede ise tutukluluğun gözden geçirilmesini yapmış ancak buna ilişkin itirazın da mahallinde değerlendirilmesine karar vermiştir.

Yargıtay'a göre,⁴⁸

“...tutuklanma tarihi, sevk maddeleri ve CMK'nin 102/2. maddesindeki sürenin aşılmamış olması nazara alındığında sanığın tutukluluk halinin devamına, bu konuda yapılan itirazın ise mahallinde mahkemesince değerlendirilmesine...”

Yargıtay kararı ve ilk derece mahkemesi kararı birlikte incelendiğinde, sanığın 04.06.2014 tarihinde tutukluluk halinin devamına karar verildiği ve yetki uyuşmazlığının çözümü için ceza davası dosyasının Yargıtay'a gönderildiği ve Yargıtay'ca 06.01.2015 tarihinde verilen karara kadar sanığın tutukluluk durumuna ilişkin yedi ay iki gün boyunca bir değerlendirme yapılmadığı anlaşılmaktadır. Bu sürenin, yetki uyuşmazlığının tespiti sonrası dava dosyasının posta yolu ile ilgili mahkemesine gönderilmesi nedeniyle daha da uzun olması muhtemeldir.

⁴⁷ Yargıtay 5 CD, E. 2015/866, K. 2015/1615, 26.01.2015.

⁴⁸ Yargıtay 5 CD, E. 2014/11988, K. 2015/192, 06.01.2015.

Mahkemeler arasındaki yetki uyumsuzluğuna konu Yargıtay kararları incelendiğinde, tutukluluğa ilişkin itiraz, tahliye talepleri veya gözden geçirme konularında yerleşik bir uygulamanın bulunmadığı görülmekle birlikte genel uygulama ve hukuki eğilimin tutuklama tedbirine ilişkin kararların mahallinde değerlendirilmesi olduğu da anlaşılmaktadır.

Yetki uyumsuzluklarında tutuklama tedbirine yönelik Yargıtay'da benimsenen uygulamanın aynı şekilde istinaf yolunda Bölge Adliye Mahkemeleri'nde de devam ettiği görülmektedir.

Bölge Adliye Mahkemeleri'nin konu hakkındaki kararları incelendiğinde, tutuklama tedbiri ile ilgili uygulama gerekçesinin genel olarak aşağıdaki görüş doğrultusunda olduğunu söyleyebiliriz.

İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 13. CD.'ne göre,⁴⁹

“...ilk derece mahkemeleri arasındaki görev ve yetki uyumsuzluğu ile birleştirme uyumsuzluğunu çözmekten ibaret olup, bu görev ifa olunur iken kamu davası dosyasında esasa girilip işlem tesis olunamayacağından, keza bu nedenle işbu kamu davası dosyasında tutukluluk ve tahliye talepleri hususunda da dairemizin karar verme yetkisi ve görevi bulunmadığından Sanık E. K. nin 13/07/2018 ve 25/07/2018, Sanık B. A. nin 19/07/2018 ve yine sanık müdafî Av. E. B. B. nin 24.07.2018, sanık M. G.'nin 25/07/2018, Sanık E. A. müdafî Av. S. D.'nin 20.07.2018, sanık K. M. O. müdafî Av. S. A.' nin 01.08.2018 tarihli tahliye talepleri hususunda ilk derece mahkemesince karar verilmesine karar verildikten sonra...”

Ancak istinaf mahkemesi kararı incelendiğinde bir sanığın tahliye talebinin yirmi gün geçmesine rağmen incelenmediği anlaşılmaktadır. Bu sürenin, yetki uyumsuzluğunun tespiti sonrası dava dosyasının posta yolu ile ilgili mahkemesine gönderilmesi nedeniyle daha da uzun olması muhtemeldir.

Bazı istinaf mahkemesi kararlarında ise yukarıdaki gerekçeye yer verilmeden doğrudan tutuklama tedbirine ilişkin taleplerin mahallince değerlendirilmesi gerektiğine⁵⁰ veya bu konuda değerlendirme yapılmasına yer olmadığına⁵¹ ilişkin kararların da verildiği görülmektedir.

Ancak tutuklama tedbirine ilişkin taleplerin mahallince değerlendirilmesi gerektiğine yönelik karar veren Trabzon Bölge Adliye Mahkemesi'nin kararı incelendiğinde, sanığın ilk derece mahkemesince 13.01.2020 tarihinde tutukluluk halinin devamına ilişkin karar verildiği ve bölge adliye mahkemesinin uyumsuzluğa ilişkin 03.04.2020 tarihli kararına kadar tutuklu sanığın tutukluluk durumuna ilişkin bir karar verilmediği anlaşılmaktadır. Yani tutuklu sanığın iki ay yirmi gün tutukluluk durumu değerlendirilmemiştir. Bu sürenin, yetki uyumsuzluğunun tespiti sonrası dava dosyasının posta yolu ile ilgili mahkemesine gönderilmesi nedeniyle daha da uzun olacağı muhtemeldir.

Yine tutuklama tedbiri konusunda değerlendirme yapılmasına yer olmadığına yönelik karar veren Sakarya Bölge Adliye Mahkemesi'nin kararı incelendiğinde, sanığın ilk derece mahkemesince 11.09.2019 tarihinde tutukluluk halinin devamına ilişkin karar verildiği ve bölge

⁴⁹ İstanbul BAM 13 CD, E. 2018/1814, K. 2018/1669, 03.08.2018, Gaziantep BAM 10 CD, E. 2017/1819, K. 2017/1601, 16.10.2017.

⁵⁰ Trabzon BAM 3 CD, E. 2020/507, K. 2020/503, 03.04.2020.

⁵¹ Sakarya BAM 5 CD, E. 2020/216, K. 2020/326, 23.01.2020.

adliye mahkemesinin uyuşmazlığa ilişkin 23.01.2020 tarihli kararına kadar tutuklu sanığın tutukluluk durumuna ilişkin bir karar verilmediği anlaşılmaktadır. Yani tutuklu sanığın dört ay on iki gün tutukluluk durumu değerlendirilmemiştir. Bu sürenin, yetki uyuşmazlığının tespiti sonrası dava dosyasının posta yolu ile ilgili mahkemesine gönderilmesi nedeniyle daha da uzun olacağı muhtemeldir.

Kovuşturma aşamasında dava dosyasının yetki uyuşmazlığının çözümü için bölge adliye mahkemesi veya Yargıtay'a gönderilmesi durumunda, tutuklunun tahliye talebine ilişkin konuda CMK'nin 104/3. maddesi gereği hukuki bir sorun bulunmamakla birlikte, tutukluluğa itiraz veya resen tutukluluğun incelemesi konusunda kim tarafından karar verileceği hususunda ise açık bir düzenleme bulunmamaktadır⁵².

Her ne kadar istinaf mahkemelerinde ve Yargıtay'da genel uygulama ve hukuki eğilimin tutuklama tedbirine ilişkin kararların mahallinde değerlendirilmesi olduğu anlaşılmakta ise de; bu hukuki düşünce ve uygulama yerinde değildir. Yukarıda incelenen yargı kararlarından da anlaşılacağı üzere tutukluluğa itiraz, tutukluluğun gözden geçirilmesi, tahliye talebi gibi konularda uzun bir süre karar verilmediği görülmektedir.

Kişi özgürlüğü ve güvenliği gibi önemli bir temel hakkı sınırlayan tutuklama tedbirine yönelik olarak tutuklu sanığın tahliye talebinin, tutuklama tedbirine itirazının veya tutukluluk durumunun gözden geçirilmesini istemesinin en hızlı bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Mahkemeler arasında oluşan usul uyuşmazlıkları nedeniyle kişi özgürlüğüne müdahalenin gereksiz ve yersiz bir şekilde uzatılması başta AİHS olmak üzere Anayasa'nın 19. maddesine de açıkça aykırıdır.

Bu hususta önerebileceğimiz çözüm önerisi ise konu hakkında yasal düzenleme yapılmasıdır. Tutuklu kişinin daha fazla mağduriyet yaşamaması, Anayasa'nın 19. maddesinde yer alan "*tutuklu kişinin kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini isteme*" hakkı dikkate alınıp bu konuda yasal bir düzenleme yapılarak mevcut hukuki sorunun ortadan kaldırılması daha uygun olacaktır.

Kanaatimizce CMK'nin 21. maddesinin yeniden düzenlenerek, tutuklama tedbirine ilişkin verilecek kararlarda ortak yüksek görevli mahkeme tarafından yetki uyuşmazlığı konusunda bir karar verilinceye kadar son yetkisizlik kararı veren mahkemenin yetkili olduğuna ve buna ilişkin kararların ve incelemelerin de UYAP sistemi üzerinden yapılabileceğine ilişkin bir yasa değişikliği, sorunun çözümü açısından yeterli olacaktır. Yasa değişikliğine ilişkin görüşümüz bu olmakla birlikte kanun koyucunun bu yasal değişikliği tutuklama tedbirinin düzenlendiği kanun maddeleri içerisinde yapması da ihtimal dahilindedir.

⁵² Birtek'e göre tutukluluk hakkındaki karar, nihai hükmün esasıyla ilgili bir karar olmayıp ister delil durumunun değişmesine isterse tutukluluktaki azami sürenin veya tutuk inceleme süresinin dolmasına sebebine dayansın, ilk derece mahkemesinin ek bir kararla tutuklama konusunda bir karar verebilmesi mümkündür. Koruma tedbirine ilişkin olarak yeni ortaya çıkan delil nazara alınarak koruma tedbirinin devamına karar verilip verilmeyeceği konusunda hüküm mahkemesince bir karar verilmesi "usule ilişkin" olduğundan koruma tedbirlerine ilişkin yeni bir karar verilmesi ilk derece mahkemesinin elini çektiği uyuşmazlığı tekrar ele alması olarak kabul edilemez. Birtek, *Ceza Muhakemesinde İstinaf*, s. 53.

B. GÖREV UYUŞMAZLIĞINDAN KAYNAKLI BELİRSİZLİKLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ceza muhakemesinde bir mahkemenin kovuşturma işlemlerine başladığı zaman bakaçağı ön usul işlemlerinden birisi de kovuşturmaya konu olayda görevli olup olmadığıdır. Ceza muhakemesinde görev, kamu düzenine ilişkin olup her zaman mahkemece resen dikkate alınmaktadır. Bu açıdan yetki kuralından ayrılmaktadır⁵³.

Mahkeme, muhakeme yönünden kendisinin görevli olmadığını düşündüğü takdirde görevsizlik kararı vererek ceza dosyasını görevli olduğu düşünülen mahkemeye gönderecektir. Görevsizlik kararı ile ceza dosyası kendisine gönderilen mahkeme de muhakeme yönünden kendisinin görevsiz olduğunu düşünüyorsa, görevsizlik kararı vererek görev uyuşmazlığının çözümü için ceza dosyasını ortak yüksek görevli mahkemeye gönderecektir.

Uygulamada tutuklu iş olan bir ceza dosyasında mahkeme, başka bir mahkemeye görevsizlik kararı vermeyi düşündüğü takdirde öncelikle tutuklunun salıverilme talebi (CMK 104 md) ile tutukluluğun gözden geçirilmesine (CMK 108) ilişkin işlemleri yapmakta, tutukluluğa itiraz (CMK 101/5 md) var ise itiraza ilişkin usul işlemleri yerine getirmektedir. Bu işlemlerin tamamlanmasından sonra ise görevsizlik kararı verilerek ceza dosyası ilgili mahkemeye gönderilmektedir.

Ceza dosyası kendisine gelen mahkeme, ceza dosyasını UYAP sistemi üzerinden kayıt altına aldığı andan itibaren ceza dosyası üzerinde işlem yetkisine haiz olduğundan dolayı tutukluluğun gözden geçirilmesi, tutukluluğa itiraza ilişkin işlemler de dahil olmak üzere ceza dosyası üzerinde her türlü kovuşturma işlemlerini yapabilecektir. Kendisinin de kovuşturma konusunda görevsiz olduğunu düşündüğü takdirde ise karşı görevsizlik kararı vererek görevli mahkemenin belirlenmesi amacıyla ceza dosyasını ortak yüksek görevli mahkemeye gönderecektir. Görev uyuşmazlığının tarafları olan mahkemeler aynı bölge adliye mahkemesi adli sınırları içerisinde ise ortak yüksek görevli mahkeme bölge adliye mahkemesi, değilse Yargıtay'dır.

Ortak yüksek görevli mahkemenin görev uyuşmazlığı konusunda karar verinceye kadar ki süre içerisinde tutukluluğun gözden geçirilmesi, salıverilme istemi ile tutukluluğa itiraz konusunda usul işlemleri nasıl yapılacaktır?

Yüksek yargı kararları incelendiğinde, görev uyuşmazlığına ilişkin yargı uygulamalarında genel olarak tutuklama tedbirine konu usul işlemlerine ilişkin inceleme ve karar verilmemekte, buna ilişkin talep ve işlemlerin mahallinde değerlendirilmesi yolu tercih edilmektedir.

Yargıtay, görev uyuşmazlığına konu olan bir kararında⁵⁴,

“...sayılı GÖREVSİZLİK kararının KALDIRILMASINA, sanık müdafinin tahliye isteminin mahallinde değerlendirilmesine, dosyanın mahalline gönderilmesi için Yargıtay C.Başsavcılığına TEVDİİNE, 17/10/2016 tarihinde oybirliğiyle karar verildi...”

⁵³ Baytemir Kontacı vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 97.

⁵⁴ Yargıtay 5 CD, E.2016/8291, K. 2016/8414, 17.10.2016; E. 2016/8282, K. 8278, 10.10.2016.

şeklinde karar vererek tahliye talebinin mahallinde değerlendirilmesine karar vermiştir.

Yargıtay kararı ve ilk derece mahkemesi kararı birlikte incelendiğinde, sanığın 29.04.2016 tarihinde tutukluluk halinin devamına karar verildiği ve görev uyuşmazlığının çözümlü için ceza davası dosyasının Yargıtay'a gönderildiği ve Yargıtay'ca 17.10.2016 tarihinde verilen karara kadar sanığın tutukluluk durumuna ilişkin beş ay on sekiz gün boyunca bir değerlendirme yapılmadığı anlaşılmaktadır. Bu sürenin, görev uyuşmazlığının tespiti sonrası dava dosyasının posta yolu ile ilgili mahkemesine gönderilmesi nedeniyle daha uzun olacağı da muhtemeldir.

Bununla birlikte Yargıtay'ın bazı kararlarında ise tahliye istemlerine ilişkin karar da verdiği görülmektedir.

Yargıtay, görev uyuşmazlığına konu olan bir kararında,⁵⁵

"...sanıklara yüklenen uyuşturucu ve uyarıcı madde ticareti suçunun ağır cezalı işlerden olduğu, 5271 sayılı CMK'nin 102. maddesinde öngörülen tutuklama sürelerindeki sınırların aşılmadığı, tutuklama tarihi dikkate alındığında sürdürülen tutuklama tedbirinin orantılı olduğu, tutuklama koşullarında bir değişiklik bulunmadığı ve tutuklulukta geçen süreye göre bu aşamada bir mağduriyet ile hak ihlalinin söz konusu olmadığı anlaşılmakla, tahliye istemlerinin REDDİNE, karardan bir suretin istemde bulunanlara tebliğine, dosyanın mahalline gönderilmesi için Yargıtay C.Başsavcılığına TEVDİİNE, 21/10/2015 tarihinde oybirliğiyle karar verildi..."

Her ne kadar Yargıtay CMK'nin 104/3. maddesi gereği tahliye istemleri konusunda karar vermekte ise de, tutukluluğa itiraz veya tutukluluğun resen gözden geçirilmesi konusunda görev uyuşmazlığının çözümü sırasında ayrıca bir karar vermemektedir.

Görev uyuşmazlıklarında tutuklama tedbirine yönelik Yargıtay'da benimsenen uygulamanın aynı şekilde istinaf yolunda Bölge Adliye Mahkemeleri'nde de devam ettiği görülmektedir.⁵⁶

Bazı istinaf mahkemesi kararlarında ise tutuklama tedbirine ilişkin taleplerin mahallince değerlendirilmesi gerektiğine⁵⁷ veya bu konuda değerlendirme yapılmasına yer olmadığına⁵⁸ ilişkin kararların da verildiği görülmektedir.

İstinaf ve Yargıtay kararları görev uyuşmazlıklarında tutuklama tedbirine yönelik usul işlemlerini ilk derece mahkemelerine bırakmakta ise de; bu konuda kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı önemli ölçüde ihlal edilmektedir. Dava dosyalarının bir mahkemeden başka bir mahkemeye gönderilmesi, uyuşmazlığın çözülememesi nedeniyle mahkemelerin bağlı olduğu ortak üst mahkemeye uyuşmazlığın taşınması durumlarında geçen sürede, tutuklunun anayasal ve yasal haklarına doğrudan erişim sağlayamaması son derece önemli hukuki sorunlara yol

⁵⁵ Yargıtay 5 CD, E. 2015/9509, K. 2015/15408, 21.10.2015; E. 2015/8457, K. 2015/13564, 07.07.2015; E. 2015/7533, K. 2015/13270, 01.07.2015.

⁵⁶ İstanbul BAM 13 CD, E. 2018/1814, K. 2018/1669, 03.08.2018, Gaziantep BAM 10 CD, E. 2017/1819, K. 2017/1601, 16.10.2017. Erdem ve Şentürk'e göre, ilk derece mahkemesince verilebilecek bütün kararlar BAM tarafından da verilebilir. CMK'nin 104/3. maddesi dışında bu konuda bir düzenleme bulunmaması aksi yönde düşünmeyi gerektirmemelidir. Bkz. Mustafa Ruhani Erdem ve Candide Şentürk, *Ceza Muhakemesinde Kanun Yolları*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2018, s. 168.

⁵⁷ Bursa BAM 11 CD, E. 2022/188, K. 2022/324, 14.01.2022.

⁵⁸ Sakarya BAM 5 CD, E. 2021/1023, K. 2021/1189, 24.03.2021.

açabilmekte, temel bir hakkın geç kullanılabilmesine ya da kullanımının engellenmesine kadar gidebilmektedir⁵⁹. Bu duruma ilişkin eleştirilerimizin yerinde olduğu istinaf mahkemesinin bir kararından da açıkça anlaşılmaktadır.

Sözü edilen istinaf mahkemesi kararına göre⁶⁰,

“...Yukarıda belirtilen yasal düzenlemeler uygulamada şekillenen karar türleri ve verilen kararlar ışığında daha önce Dairemizce kesin olarak bir karara bağlanmasına rağmen bu Daire kararı kaldırılmak veya değiştirilmeksizin **fiili durum yaratılarak ivedi işlerden sayılan tutuklu dosyayı ortada bırakan** Bursa 6. Ağır Ceza Mahkemesi'nin uyuşmazlığına konu dava dosyasına bakmaması nedeniyle mevcut sorunun Bursa Bölge Adliye Mahkemesi 5. Ceza Dairesi, Bursa 6. Ağır Ceza Mahkemesi, kararın tarafı olmamasına rağmen tevzi sistemi gereği dosya kendisine düşen Bursa 5. Ağır Ceza Mahkemesi ve ilk görevsizlik kararı veren Bursa 22. Asliye Mahkemesi arasında görev hususunda uyuşmazlık sayılarak çözümü için yüksek Yargıtay 5. Ceza Dairesine gönderilmek üzere Bursa 5. Ağır Ceza Mahkemesi'ne TEVDİİNE...”

İstinaf mahkemesi kararına bakıldığında, mahkemeler arasında görev uyuşmazlığının uzaması, gereksiz görev uyuşmazlığı yaratılması nedeniyle ivedi işlerden sayılan tutuklama tedbirinin ortada kaldığına ilişkin eleştiri yapıldığı açık bir şekilde görülmektedir.

Bu hususta önerebileceğimiz çözüm önerisi ise konu hakkında yasal düzenleme yapılmasıdır. Mevcut yasal düzenlemelerin bu konu hakkında kesin çözüm ve uygulama birliği sağlayamadığı da açıkça görülmektedir. Kanaatimizce CMK'nin 4. maddesinin yeniden düzenlenerek, tutuklama tedbirine ilişkin verilecek kararlarda ortak yüksek görevli mahkeme tarafından görev uyuşmazlığı konusunda bir karar verinceye kadar son görevsizlik kararı veren mahkemenin bu taleplere bakacağına ve buna ilişkin kararların ve incelemelerin de UYAP sistemi üzerinden yapılabileceğine ilişkin bir yasa değişikliği, sorunun çözümü açısından yeterli olacaktır. Yasa değişikliğine ilişkin görüşümüz bu olmakla birlikte kanun koyucunun bu yasal değişikliği tutuklama tedbirinin düzenlendiği kanun maddeleri içerisinde yapması da ihtimal dahilindedir.

C. MERCİ TAYİNİNDEN KAYNAKLI BELİRSİZLİKLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Mercî tayini (davanın nakli veya duruşmanın başka bir yerde yapılması), ceza muhakemesinde bazı olayların ve durumların ortaya çıkması halinde uygulanan bir usul işlemidir. Bu açıdan yetki ve görev kuralından ayrılmaktadır.

Yargı uygulamalarında, kovuşturma evresinde yetkili ve görevli olan mahkeme CMK'nin 19. maddesinde yer alan şartların oluşması halinde ceza davasına ilişkin kovuşturmanın naklini talep etmekte veya bu konuda karar vermektedir. CMK'nin 19/1. maddesinde karar verme yetkisi 5235 sayılı Yasa'nın 37. maddesi gereğince bölge adliye mahkemesine,

⁵⁹ Birtek'e göre, istinaf kanun yoluna başvurulduktan sonra ve dosya henüz bölge adliye mahkemesinin önüne gelmeksizin sanık tarafından salıverilme isteminde bulunulmuş ise bu istemden haberdar olan ilk derece mahkemesinin salıverilme istemi hakkında bir karar vermesi gerekmektedir. Zira bu durumda dosya henüz bölge adliye mahkemesinin önüne gelmediğinden CMK'nin 104/3 hükmü uyarınca “dosyayı inceleyemeyen” bölge adliye mahkemesinin salıverilme istemi hakkında bir karar verebilmesi mümkün değildir. Birtek, *Ceza Muhakemesinde İstinaf*, s. 260 vd. Aşkın'a göre, istinafta tutuklamayı gerektiren sebeplerin ortadan kalktığına belirlenmesiyle, ilgili ceza dairesi tutuklamayı derhal sonlandırmalı, henüz istinaf incelemesi tamamlanmamış olsa dahi, bu sebeplerin ortadan kalkmasıyla salıverme gerçekleştirilmelidir. Aşkın, “Bölge Adliye Mahkemelerinin Tutuklama Kararı Verme Yetkisi”, s. 656.

⁶⁰ Bursa BAM 5 CD, E. 2020/2482, K. 2020/1517, 22.06.2020.

CMK'nin 19/2. maddesinde karar verme yetkisi Yargıtay'a aittir. CMK'nin 19/3. maddesinde ise mahkemenin kendisi karar vermektedir⁶¹.

Yüksek yargı kararları incelendiğinde genel olarak mahkemelerin davanın nakli taleplerinin değerlendirildiği görülmektedir.

Yargıtay, bir mahkemenin davanın nakli talebi ile ilgili olarak,

“...davanın nakli isteminin mahal mahkemesinden geldiği anlaşılmalı, CMK'nin 19/2. maddesi uyarınca Mıdyat Ağır Ceza Mahkemesinin 2016/244 Esasında kayıtlı kamu davasının Van Ağır Ceza Mahkemesine NAKLİNE, dosyanın mahalline gönderilmek üzere Yargıtay C.Başsavcılığına TEVDİİNE, 30/03/2017 tarihinde oybirliğiyle karar verildi...”

şeklinde karar vermiştir⁶².

Yargıtay başka bir kararında ise davanın nakli talebini kabul etmemiştir.

Yargıtay'a göre⁶³,

“...ihtimale dayalı olarak naklin istendiği, muhtemel olayları Diyarbakır Emniyet Güçlerinin önlemeye yönelik imkanları da birlikte değerlendirildiğinde CMK'nin 19/2. maddesinin öngördüğü dava nakli şartlarının somut olayda gerçekleşmediği, açıklanan nedenlerle Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'nün Diyarbakır 1. Ağır Ceza Mahkemesinin 2016/265 Esasında kayıtlı bulunan kamu davasının başka bir yer Ağır Ceza Mahkemesine nakline ilişkin talebinin REDDİNE, dosyanın müteakip işlemlerin mahkemesince takdir ve ifası için mahalline gönderilmek üzere Yargıtay C.Başsavcılığına TEVDİİNE, 20/02/2017 tarihinde oybirliğiyle karar verildi...”

Bununla birlikte, tutuklu olan dava dosyalarında davanın nakli talebinin incelenmesi sırasında tutuklama tedbirine yönelik bir karara da ulaşılamamıştır.

Ceza davasına ilişkin kovuşturmanın nakline ilişkin usule bakıldığında, mahkemelerin ceza dosyasını karar verecek olan merciye gönderdikleri ve karar gelinceye kadar kovuşturma işlemlerini durdukları görülmektedir. Bu durumda ise ceza dosyasında tutuklama tedbiri uygulanmış ise bu tedbire ilişkin usul işlemlerinin nasıl yapılacağı konusunda tereddüt ortaya çıkabilmektedir. Davanın nakli konusunda karar verilinceye kadarki süre içerisinde tutukluluğa itiraz, tahliye taleplerinin incelenmesi, tutukluluğun resen incelenmesi gibi durumlar da nasıl bir usul uygulanacaktır?

Kanaatimizce, tutuklu dosyalarda tutuklama tedbirine yönelik yapılması gereken usul işlemlerinin fiziki dava dosyasının bulunmaması nedeniyle işleme alınmaması veya işleme alınması sonucu karar için mercii kararının beklenmesi doğru bir uygulama değildir. Bu nedenle UYAP sisteminden de faydalanılmak suretiyle tutuklama tedbirine ilişkin usuli işlemlerin hızlı bir şekilde yapılması, bu konularda ortaya çıkabilecek hukuki sorunların çözümüne yardımcı olacaktır.

⁶¹ Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, haz. Hakan Karakehya, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2019, s. 35.

⁶² Yargıtay 5 CD, E. 2017/1275, K. 2017/1211, 30.03.2017.

⁶³ Yargıtay 5 CD, E. 2017/659, K. 2017/551, 20.02.2017.

CMK'nin 19/1. maddesinde, hukuki veya fiili sebeplerle⁶⁴ yetkili hâkim veya mahkemenin görevini yerine getiremeyecek olması durumunda, yüksek görevli mahkemece davanın başka yerde bulunan aynı derecede bir mahkemeye nakline karar verilecektir. Örneğin, mahkemenin bulunduğu ilçe/ilde deprem, sel gibi doğal afetlerin olması sonucu adliye sarayının kullanılamaz hale gelmesi gibi durumlarda bu kanun maddesi hükmü uygulama alanı bulacaktır. Bu durumda mahkemenin derdestinde bulunan tutuklu dosyaların usul işlemleri de yüksek görevli mahkemece karar verilene kadar işlemsiz kalabilecektir.

Kanaatimizce bu gibi istenilmeyen ve öngörülemeyen fiili durumların ortaya çıkması halinde tutuklu iş olan dosyaların sürüncemede kalmaması için, yüksek görevli mahkemece karar verilinceye kadar tutuklama tedbirine yönelik usul işlemlerine en yakın faal adliyede bulunan aynı derecedeki mahkemenin karar verebileceğine yönelik yasal bir düzenleme yapılması yerinde olacaktır.

Benzer sorunların CMK'nin 19/2. maddesinde yer alan, yargılamanın görevli ve yetkili olan mahkemenin bulunduğu yerde yapılmasının kamu güvenliği için tehlikeli olması durumunda da ortaya çıkması muhtemeldir. Bu nedenle yukarıda açıklanan görüş doğrultusunda benzer bir yasal düzenlemenin CMK'nin 19/2. maddesi yönünden de yapılması gerektiğini söyleyebiliriz. Yasa değişikliğine ilişkin görüşümüz bu olmakla birlikte kanun koyucunun bu yasal değişikliği tutuklama tedbirinin düzenlendiği kanun maddeleri içerisinde yapması da ihtimal dahilindedir.

Tutuklama tedbirine ilişkin verilecek kararlarda, Yargıtay'ca dava nakli konusunda bir karar verilinceye kadar nakil talebinde bulunan mahkemenin UYAP sistemi üzerinden tutuklama tedbirine yönelik usul işlemlerini yapılabileceğine ilişkin bir yasa değişikliği, sorunun çözümlü açısından yeterli olacaktır.

SONUÇ

Ceza hukukunda maddi gerçeğe ulaşabilmek amacıyla soruşturma ve kovuşturma evrelerinde yapılması veya yapılmaması gereken usul işlemleri ceza muhakemesi hukukunun ilgi alanına girmektedir. Ceza muhakemesinde yetki ve görev kavramları önemli bir yer tutmaktadır. Ceza muhakemesinde yoğun bir şekilde uygulanmasa da mercî tayini de amaçladığı yargısal fonksiyon yönünden ayrı bir öneme sahiptir.

Tutuklama tedbirine ilişkin itirazlarda, salıverilme istemlerinde veya tutukluluğun gözden geçirilmesi gibi usul işlemlerinin yanında ayrıca yetki, görev ve mercî tayinine ilişkin uyumsuzluk çıkması durumunda tutuklama tedbiri yönünden nasıl bir uygulama yapılacağına ilişkin CMK'de açık bir düzenleme yapılmamıştır.

Yargı mercileri; önlerine gelen yetki, görev, mercî tayini uyumsuzluklarına ilişkin konularda sadece uyumsuzluk konusunu değerlendirmekte, dosya içerisinde yer alan tutuklama tedbirine yönelik itirazlar, tahliye talepleri, tutukluluğun gözden geçirilmesi hususlarında karar

⁶⁴ Öğretide hukuki sebeplere, hâkimin reddi veya çekinmesi; fiili sebeplere ise hâkimin ölmesi, hasta olması örnek olarak verilmektedir. Bkz. Baytemir Kontacı vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 102.

vermekten imtina etmektedirler. Bu nedenle tutuklama tedbirine yönelik talepler hakkında uzun bir süre karar verilmemektedir.

AİHM ve Anayasa Mahkemesi ise tutuklama tedbirinde kişi mağduriyetini önleme açısından kısa bir süre içinde yargı mercilerince karar verilmesine, tutukluluk durumunun incelenmesi ve derhal salıverilmeyi sağlamak konusunda uygun yasal tedbirlerin bulunması gerektiğine yönelik içtihat oluşturmuştur.

Yetki, görev ve merci tayini uyumsuzluklarına ilişkin istinaf ve Yargıtay uygulamalarında genel olarak tutuklama tedbirine konu usul işlemlerine yönelik karar verilmemekte, bu tür usul işlemleri ilk derece mahkemelerine bırakılmakta ve uyumsuzluk ile sınırlı olmak üzere dar kapsamda bir inceleme yapılarak dava dosyasının esasına girilmeden karar verilmektedir. Her ne kadar istinaf mahkemelerinde ve Yargıtay'da genel uygulama ve hukuki eğilimin tutuklama tedbirine ilişkin kararların mahallinde değerlendirilmesi olduğu anlaşılmakta ise de; bu hukuki düşünce ve uygulama yerinde değildir.

Soruşturma evresinde Cumhuriyet Başsavcılıkları arasında ortaya çıkan yetki uyumsuzluğunda tutuklama tedbirine yönelik sorunların ve uygulamadaki tereddütlerin giderilmesi açısından yasal düzenleme yapılması gerektiğini düşünmekteyiz. Özellikle CMK'nin 161/7. maddesinin yeniden düzenlenerek tutuklama tedbirine ilişkin verilecek kararlarda ağır ceza mahkemesince yetki uyumsuzluğu konusunda bir karar verilinceye kadar son yetkisizlik kararı veren Cumhuriyet Başsavcılığının bulunduğu yer hakimliğinin/mahkemesinin yetkili olduğuna ve buna ilişkin kararların, incelemelerin de UYAP sistemi üzerinden yapılabileceğine ilişkin bir yasa değişikliği sorunun çözümü açısından yeterli olacaktır.

Kovuşturma evresinde yetki uyumsuzluğuna ilişkin önerebileceğimiz çözüm önerisi ise konu hakkında yasal düzenleme yapılmasıdır. Kanaatimizce CMK'nin 21. maddesinin yeniden düzenlenerek tutuklama tedbirine ilişkin verilecek kararlarda ortak yüksek görevli mahkeme tarafından yetki uyumsuzluğu konusunda bir karar verilinceye kadar son yetkisizlik kararı veren mahkemenin yetkili olduğuna ve buna ilişkin kararların ve incelemelerin de UYAP sistemi üzerinden yapılabileceğine ilişkin bir yasa değişikliği sorunun çözümü açısından yeterlidir.

Görev uyumsuzluğuna ilişkin önerebileceğimiz çözüm önerisi de yine konu hakkında yasal düzenleme yapılmasıdır. Mevcut yasal düzenlemelerin bu konu hakkında kesin çözüm ve uygulama birliği sağlayamadığı da açıkça görülmektedir. Kanaatimizce CMK'nin 4. maddesinin yeniden düzenlenerek tutuklama tedbirine ilişkin verilecek kararlarda, ortak yüksek görevli mahkeme tarafından görev uyumsuzluğu konusunda bir karar verilinceye kadar son görevsizlik kararı veren mahkemenin bu taleplere bakacağına ve buna ilişkin kararların ve incelemelerin de UYAP sistemi üzerinden yapılabileceğine ilişkin bir yasa değişikliği sorunun çözümü açısından yeterli olacaktır.

Ceza davasına ilişkin kovuşturmanın nakline ilişkin usule bakıldığında, mahkemelerin ceza dosyasını karar verecek olan merciye gönderdikleri ve karar gelinceye kadar kovuşturma işlemlerini durdukları görülmektedir. Bu durumda ise ceza dosyasında tutuklama tedbiri

uygulamış ise bu tedbire ilişkin usul işlemlerinin nasıl yapılacağı konusunda tereddüt ortaya çıkabilmektedir.

Bu nedenle UYAP sisteminden de faydalanılmak suretiyle tutuklama tedbirine ilişkin usuli işlemlerin hızlı bir şekilde yapılması bu konularda ortaya çıkabilecek hukuki sorunların çözümüne yardımcı olacaktır.

CMK'nin 19/1. maddesinde, hukuki veya fiili sebeplerle yetkili hâkim veya mahkemenin görevini yerine getiremeyecek olması durumunda, yüksek görevli mahkemece davanın başka yerde bulunan aynı derecede bir mahkemeye nakline karar verilecektir.

Kanaatimizce bu gibi istenilmeyen ve öngörülemeyen fiili durumların ortaya çıkması durumunda tutuklu iş olan dosyaların sürüncemede kalmaması için yüksek görevli mahkemece karar verilinceye kadar tutuklama tedbirine yönelik usul işlemlerine en yakın faal adliyede bulunan aynı derecedeki mahkemenin karar verebileceğine yönelik yasal bir düzenleme yapılması yerinde olacaktır.

Sonuç olarak, Yargı mercileri; yetki, görev, merci tayini uyumsuzluklarına ilişkin konularda sadece uyumsuzluk konusunu değerlendirmekte, dosya içerisinde yer alan tutuklama tedbirine yönelik itirazlar, tahliye talepleri, tutukluluğun gözden geçirilmesi hususlarında karar vermekten imtina etmemektedirler. Bu nedenle tutuklama tedbirine yönelik talepler hakkında uzun bir süre karar verilmemektedir. Bu durum ise kişi mağduriyetine neden olmakla birlikte ayrıca AİHS ve Anayasada açık bir şekilde düzenlenen kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına da müdahale içermektedir. Bu nedenle, İHEP'te yer alan “*Yetkisizlik, Görevsizlik ve Merci Tayini Durumlarında Tutukluluğa İtiraz ve Gözden Geçirmeye İlişkin Uygulamadan Kaynaklı Mağduriyet ve Belirsizliklerin Giderilmesi*” hedefi, kişi özgürlüğü ve güvenliğine yapılacak olan haksız müdahaleleri engelleme açısından güçlü bir hukuki güvence getirecektir. İHEP'in bu hedefinin başarıya ulaşabilmesi, konuya ilişkin belirsizliklerin ve oluşabilecek mağduriyetlerin önlenmesi bakımından açıkladığımız görüşler doğrultusunda hukuki önlemler alınması, sorununun çözümü açısından bir başlangıç olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Abdulhamit Gül. “Bu adli yıla da reform adımlarıyla başlıyoruz”, Anadolu Ajansı, 17.12.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/adalet-bakani-gul-bu-adli-yila-da-reform-adimlariyla-basliyoruz/2352140>.
- Adalet Bakanlığı. “İnsan Hakları Eylem Planı ve Uygulama Takvimi”. Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı, 17.12.2021, <https://inhak.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/insan-haklari-eylem-planı-uygulama-takvimi29042021104227>.
- Alptekin, Türker. “İnsan Hakları Eylem Planı Çerçevesinde Uygulamadan Kaynaklı Aksaklıklar Nedeniyle Kişi Özgürlüğünün Kısıtlanmasının Önlenmesine Yönelik Ceza Muhakemesi Hukukunda Yapılması Amaçlanan Düzenlemelere İlişkin İnceleme ve Öneriler”. *Premium E- Journal Of Social Science*, 5 /14 (2021): s. 243-265. erişim: 14.02.2022. http://www.pejoss.com/Makaleler/1082037356_2.pdf.
- Alptekin, Türker ve Mehmet Kahraman. *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama Tedbiri*. Ankara: Detay Yayıncılık, 2020.
- Artuç, Mustafa. *Pratik Ceza Muhakemesi Kanunu*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.
- Aşkın, Uğur. “Bölge Adliye Mahkemelerinin Tutuklama Kararı Verme Yetkisi”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 13/49 (2022): s. 641- 670.
- Aydın, Murat. “Ceza Muhakemesinde Yetki ve Görev Meselesinde Bazı Sorunlara İlişkin Değerlendirmeler”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 3 /1 (2013): s. 29-60.
- Baytemir Kontacı, Burcu, Ali Şahin Kılıç, Zeliha Kılıçparlar ve Başar Pancaroğlu. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Haz., Cumhuriyet Şahin ve Neslihan Göktürk. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021.
- Bıçak, Vahit. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2018.
- Birtek, Fatih. *Ceza Muhakemesinde İstinaf*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.
- Centel, Nur ve Hamide Zafer. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2008.
- Demirağ, Fahrettin. *Örneklerle Ceza Muhakemesi Hukuku İşlemleri ve Adli Yazışmalar*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021.
- Erdem, Mustafa Ruhan ve Candide Şentürk. *Ceza Muhakemesinde Kanun Yolları*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2018.
- Eryılmaz, Mesut Bedri. *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2012.
- Gökçen, Ahmet, Murat Balcı, M. Emin Alşahin ve Kerim Çakır. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.
- Özbek, Veli Özer, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2020.
- Özdemir, Süleyman Emre. *Ceza Muhakemesinde İtiraz Kanun Yolu*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.
- Özen, Mustafa. *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.
- Öztürk, Bahri, Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Özge Sırma Gezer, Yasemin F. Saygılar Kırt, Esra Alan Akcan, Efser Erden Tütüncü, Özdem Özyayın, Derya Altınok Vilemin ve Mehmet Can Tok. *Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku*. Haz., Bahri Öztürk. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021.
- Recep Tayyip Erdoğan. “Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan’ın İnsan Hakları Eylem Planı Tanıtım Toplantısı Konuşması”. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 13.01.2022, <https://www.tcgb.gov.tr/as-sets/dosya/2021-03-02-insanhaklari.pdf>.
- Taneri, Gökhan. *Ceza Muhakemesi Kanunu El Kitabı*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2020.
- Yaşar, Osman ve Cengiz Otacı. *Ceza Muhakemesi Kanunu*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022.
- Yenisey, Feridun ve Ayşe Nuhoglu. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021.
- Yurtcan, Erdener. *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019.
- Zafer, Hamide. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Haz., Hakan Karakehya. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2019.